Crna Gora

Državna revizorska institucija

DRI broj: 40116/17-023-336/34
Podgorica, 26.06.2017. godine

I Z V J E Š T A J

o reviziji uspjeha

Energetska efikasnost u institucijama javnog sektora

Konačni izvještaj

Podgorica, jun 2017. godine

Sadržaj

LISTA SKRAĆENICA ... 3
I OPŠTI DIO ... 4
1. Osnov za reviziju ... 4
2. Cilj revizije ... 5
3. Obim i ograničenja ... 6
4. Subjekti revizije ... 6
5. Izvori informacija i metode prikupljanja podataka ... 7
6. Kriterijumi revizije ... 7
7. Energetska efikasnost u Crnoj Gori ... 8
7.1. Sistem energetske efikasnosti ... 8
7.2. Nadležnosti subjekata revizije u pogledu energetske efikasnosti ... 9
8. Uzorak revizije ... 10
II UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE ... 13
9. Realizacija strateških dokumenata ... 13
9.1. Strategija razvoja energetike ... 13
9.2. Akcioni planovi za poboljšanje energetske efikasnosti ... 13
9.3. Godišnji operativni plan poboljšanja energetske efikasnosti ... 16
9.3.1. Projekat Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP) ... 17
9.3.2. Program enegetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB) ... 20
9.3.3. Projekat Energetska efikasnost u Crnoj Gori – dodatno finansiranje (MEEP AF) ... 22
9.3.4. Program enegetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB) – faza II ... 22
9.3.5. Finansiranje projekata energetske efikasnosti ... 23
10. Centralni informacioni sistem energetske efikasnosti ... 24
11. Sprovođenje mjera EE kod subjekata javnog sektora ... 25
11.1. Državni organi ... 25
11.2. Lokalne samouprave ... 27
11.3. Veliki potrošači (privredna društva) ... 29
12. Izvještavanje Vladi o realizaciji akcionih planova ... 30
13. Intenziviranje komunikacije sa subjektima javnog sektora ... 31
14. Nadzor i inspekcijski nadzor ... 32
III ZAKLJUČNA RAZMATRANJA ... 33
IV OCJENA I PREPORUKE ... 35

LISTA SKRAĆENICA

APEE – Akcioni plan energetske efikasnosti

CCEE- Crnogorski centar energetske efikasnosti

CISEE- Centralni informacioni sistem energetske efikasnosti

DRI – Državna revizorska institucija

EE – Energetska efikasnost

EUROSTAT – Agencija za statistiku Evropske unije

GOPEE – Godišnji operativni plan poboljanja energetske efikasnosti

JLS – Jedinica loklane samouprave

ME- Ministarstvo ekonomije

MONSTAT – Zavod za statistiku Crne Gore

UNECE- Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu

VRI – Vrhovna revizorska instiicija

I OPŠTI DIO

1. Osnov za reviziju

Pravni osnov za vršenje revizije "Energetska efikasnost u institucijama javnog sektora" sadržan je u:

- Ustavu Crne Gore, član 144 („Sl. list CG" br. 01/07); Zakonu o Državnoj revizorskoj instituciji, član 4 („Sl. list RCG" br. 28/04, 27/06, 78/06 i „Sl. list CG" br. 17/07, 73/10, 40/11 i 31/14);
- Godišnjem planu revizije Državne revizorske institucije, donesenom od strane Senata 22.12.2015. godine (br. 4011-06-1998);
- Odluci o vršenju revizije od 01.03.2016. godine (broj 40116-023-335) u sastavu: dr Branislav Radulović (član Senata - rukovodilac Kolegijuma) i g. Nikola Kovačević (član Senata - član Kolegijuma).

Revizija je izvršena u skladu sa:

- Poslovnikom Drțavne revizorske institucije („Sl. list CG" br. 3/15);
- Uputstvom o metodologiji vršenja revizije uspjeha i
- Međunarodnim standardima za vrhovne revizorske institucije (ISSAI – nivo III).
-

Izvještaj o reviziji uspjeha „Energetska efikasnost u institucijama javnog sektora" je rezultat **projekta paralelne revizije Državnog ureda za reviziju Republike Hrvatske i Državne revizorske institucije.**

Revizija je vršena u skladu sa INTOSAI standardima i u postupku revizije dvije vrhovne revizorske institucije (VRI) su održale niz bilateralnih sastanka, u svim fazama revizije kako bi doprinijeli boljem razumijevanju oblasti energetske efikasnosti u nacionalnim okvirima, razmijenili iskustva i informacije do kojih su došli u postupku revizije i unaprijedili nacionalne metodologije za vršenje revizije uspjeha.

U skladu sa navedenim standardima revizije su vršili nacionalni revizorski timovi i obje VRI su izradile sopstvene izvještaje, u skladu sa nacionalnim ovlašćenjima.

Energetska efikasnost je jedan od prioriteta nove energetske politike i dobija na značaju u ambijentu koji karakterišu velika uvozna zavisnost i/ili visoke cijene energije i/ili evidentna zabrinutost u pogledu sigurnosti snabdijevanja energijom i klimatskih promjena. Energetska efikasnost je od velikog značaja za Crnu Goru gdje je potražnja za energijom prilično neujednačena.[1]

[1] U 2008 godini, potrošnja dva energetski intenzivna industrijska preduzeća, Kombinata aluminijuma Podgorica (KAP) i Željezare Nikšić predstavljala je oko 45% ukupne finalne potrošnje energije i 50% finalne potrošnji električne energije u Crnoj Gori. Ovo značajno utiče na indikatore energetskog intenziteta zemlje koji su na nivou 6 do 8 puta većem od prosjeka u EU. Visok energetski intenzitet se pripisuje i niskom stepenu EE u svim privrednim sektorima – Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, Ministarstvo ekonomije, jun 2012. godine; strana 112.

Službeni objekti (zgrade) u državnoj svojini koji koriste državni organi, u skladu sa važećim Zakonom,[2] moraju ispunjavati minimalne zahtjeve energetske efikasnosti.

Značaj sprovođenja mjera EE od strane državnih organa imajući u vidu da je Crna Gora, prema izvještaju UNECE-a[3] iz 2015. godine, zemlja koja ima najveće učešće poslovnih prostora koji se koristi za potrebe državnih organa u ukupnoj površini poslovnih prostora koji se koristi u komercijalne svrhe, u odnosu na zemlje Južne i Istočne Evrope.

Ministarstvo ekonomije, kao ključni nosilac aktivnosti koje se odnose na realizaciju mjera energetske efikasnosti fokus sprovođenja nacionalne politike energetske efikasnosti u Crnoj Gori stavilo je na javni sektor. Međutim, godinama su prisutne relativno velike i aktuelne barijere koje usporavaju/sprečavaju primjenu mjera energetske efikasnosti u javnom sektoru, prije svega zbog:

- neadekvatnog odnosa prema potrošnji energije i izdacima za energiju;
- nedostatka motivacije zaposlenih za ostvarivanje ušteda energije;
- nemogućnosti opredjeljivanja budžetskih sredstava u projekte energetske efikasnosti bez složenih procedura;
- ne postoji sistem upravljanja energijom;
- ne postoji sistemski pregled stanja zgrada, kao ni saznanja o ukupnoj potrošnji energije zgrada u nadležnosti države i dr.[4]

Osim toga, potrebno je završiti usklađivanje zakonske regulative iz oblasti energetske efikasnosti sa *acquis*-em i istu u praksi sprovoditi.[5]

2. Cilj revizije

Cilj revizije je da se utvrdi da li je stvoren odgovarajući ambijent koji organima – subjektima javnog sektora omogućava realizaciju mjera energetske efikasnosti i da li se aktivnosti utvrđene strateškim i godišnjim planovima realizuju planiranom dinamikom.

Cilj revizije je takođe bio da utvrdi da li organi – subjekti javnog sektora preduzimaju odgovarajaće aktivnosti kako bi službeni objekti (zgrade) zadovoljile određene zahtjeve energetske efikasnosti.

Kako bi se ostvario cilj revizije u postupku vršenja revizije bilo je potrebno odgovoriti na glavno revizorsko pitanje:

Da li subjekti javnog sektora preduzimaju odgovarajuće aktivnosti kako bi službeni objekti u državnoj svojini ispunjavali zahtjeve energetske efikasnosti?

[2] Član 8 Zakona o efikasnom korišćenju energije („Službeni list Crne Gore“ br. 057/14 i 003/15).

[3] UNECE (*United Nation Economic Commision for Europe*) je osnovan 1947. godine od strane ECOCOS-a. Cilj UNECE-a je da promoviše pan-Evropske ekonomske integracije. UNECE čini 56 zemalja država članica Evrope, Sjeverne Amerike i Azije. Preko 70 međunarodnih profesionalnih i drugih nevladinih organizacija učestvuje u UNECE aktivnostima.

[4] Akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2013-2015 (novembar 2013. godine, strana 70) i Akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2016-2018 (jun 2016. godine, strana 66).

[5] Montenegro 2016 Report, EUROPEAN COMMISSION, strana 44.

Iz glavnog revizorskog pitanja proizilaze revizorska **potpitanja:**

1. Da li je Ministarstvo ekonomije preduzima odgovarajuće aktivnosti na stvaranju uslova i realizaciji planiranih mjera energetske efikasnosti u javnom sektoru?
2. Da li drugi subjekti javnog sektora obuhvaćeni revizijom preduzimaju odgovarajuće aktivnosti kako bi ispunili minimalne zahtjeve energetske efikasnosti u službenim objektima.

3. Obim i ograničenja

Mjere energetske efikasnosti podrazumijevaju radnje i mjere koje imaju uticaj na ostvarivanje ušteda ili racionalno korišćenje raspoložive energije i aktivnosti koje imaju uticaj na promociju značaja sprovođenja mjera EE. Prema važećem Zakonu[6] kojim se uređuje način efikasnog korišćenja energije mjere energetske efikasnosti obuhvataju:

- radnje i aktivnosti kojima se podstiže poboljšanje EE, a koje se mogu provjeriti, izmjeriti ili procijeniti;
- proizvodnju električne energije, odnosno toplotne energije korišćenjem obnovljivih izvora energije, pod uslovom da se proizvedena električna, odnosno toplotna energija koristi za sopstvene potrebe;
- edukativne i informativne aktivnosti u cilju jačanja svijesti pravnih i fizičkih lica o značaju, efektima i mogućnostima za unapređenje energetske efikasnosti:

Postupak revizije bio je usmjeren na radnje i aktivnosti kojima se postiže poboljšanje EE, a koje se mogu provjeriti, izmjeriti ili procijeniti. Postupkom revizije nijesu bile obuhvaćene mjere energetske efikasnosti koje se odnose na proizvodnju električne energije, odnosno toplotne energije korišćenjem obnovljivih izvora energije i edukativne i informativne aktivnosti u cilju jačanja svijesti pravnih i fizičkih lica o značaju, efektima i mogućnostima za unapređenje energetske efikasnosti.

4. Subjekti revizije

Postupkom revizije su bila obuhvaćena četiri ministarstva, jedna uprava i šest lokalnih samouprava, i to:

- **Ministarstvo ekonomije** u dijelu praćenja relizacije strategije i mjera i aktivnosti iz akcionih planova, uspostavljanja centralnog informacionog sistema, izrade godišnjeg operativnog plana, nadzora nad realizacijom mjera iz godišnjeg operativnog plana, izvještavanja Vladi o realizovanim aktivnostima i uspostavljanja odgovarajućeg pravnog i regulatornog okvira za realizaciju mjera EE.
- **Ministarstvo pravde, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo prosvjete, Uprava za imovinu, Glavni grad – Podgorica, Opština Nikšić, Opština Budva, Opština Herceg Novi, Opština Bar i**

[6] Član 3 Zakona o efikasnom korišćenju energije („Službeni list CG“, br.057/14 i 003/15).

Opština Pljevlja u dijelu planiranja i sprovođenja mjera energetske efikasnosti u objektima ili djelovima objekata koje koriste.

Revizijom je bio obuhvaćen period januar 2015. do decembar 2016. godine.

5. Izvori informacija i metode prikupljanja podataka

Primaran izvor informacija, u postupku revizije, predstavljala su strateška dokumenta koja, između ostalog, obuhvataju planirane mjere i aktivnosti koje se odnose na unapređenje energetske efikasnosti (Strategija razvoja energetike Crne Gore do kraja 2030. godine, trogodišnji akcioni planovi, godišnji operativni planovi poboljšanja energetske efikasnosti). Zatim, dokumentacija kojom je raspolagalo Ministarstvo ekonomije, i to: podaci iz centralnog informacionog sistema, planovi poboljšanja energetske efikasnosti koje organi javne uprave i lokalne samouprave dostavljaju Ministarstvu, plan rekontrukcije službenih zgrada, izvještaji o sprovođenju plana energetske efikasnosti koje Ministarstvu dostavljaju organi javne uprave i jedinice lokalne samouprave, izvještaji o sprovođenju godišnjeg operativnog plana, dokumentacija koja se odnosi na realizaciju projekata za poboljšanje EE itd.

Od Ministarstva pravde, Ministarstva odbrane, Ministarstva prosvjete, Uprave za imovinu, Glavnog grada – Podgorica, Opštine Nikšić, Opštine Budva, Opštine Herceg Novi, Opštine Bar i Opštine Pljevlja potraživana je dokumentacija koja se odnosi na planiranje i sprovođenje mjera energetske efikasnosti, uspostavljanje sistema energetskog menadžmenta, uspostavljanje informacionog sistema potrošnje energije i izvještavanje Ministarstvu ekonomije.

Dodatan izvor informacija, u postupku revizije, predstavljale su obavezujuće direktive EU (2012/27/EU, 2010/30/EU, 2010/31/EU, 2006/32/EC), istraživanja (UNECE, Energy Community, United Nation, EUROSTAT, MONSTAT, CCEE) studije i naučni radovi.

6. Kriterijumi revizije

Kao kriterijum za ocjenu realizacije strateških dokumenata, u postupku revizije, korišćen odnos planiranih i realizovanih mjera u oblasti EE u javnom sektoru i dinamika njihove realizacije.

Odgovarajući sistem izvještavanja o realizovanih aktivnostima podrazumijevao je tačno i blagovremeno izvještavanje Vladi, kao i preduzimanje mjera na bazi dostavljenih izvještaja koje bi trebalo da unaprijede sistem EE.

Kriterijum za ocjenu sistema planiranja i realizacije mjera EE i uspostavljanje energetskog menadžmenta u organima državne uprave i lokalnim samoupravama bile su Smjernice za sprovođenje mjera energetske efikasnosti koje su sastavni dio Uputstva o mjerama energetske efikasnosti.[7]

[7] "Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015.

7. Energetska efikasnost u Crnoj Gori

7.1. Sistem energetske efikasnosti

Zakon o ratifikaciji Sporazuma između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice[8] iz 2006. godine obavezuje na usaglašavanje domaćeg zakonodavstava sa EU direktivama u oblasti energetske efikasnosti, [9] i to sa:

- Direktivom 2012/27/EU o energetskoj efikasnosti;
- Direktivom 2010/30/EU o označavanju i standardizovanim informacijama po pitanju utroška energije i drugih resursa za proizvode koji direktno ili indirektno koriste energiju;
- Direktivom 2010/31/EU o energetskim karakteristikama zgrada;
- Direktivom 2006/32/EC o efikasnom krajnjem korišćenju energije i energetskim uslugama;
- Pratećim implementacionim direktivama za pojedine uređaje u domaćinstvu;

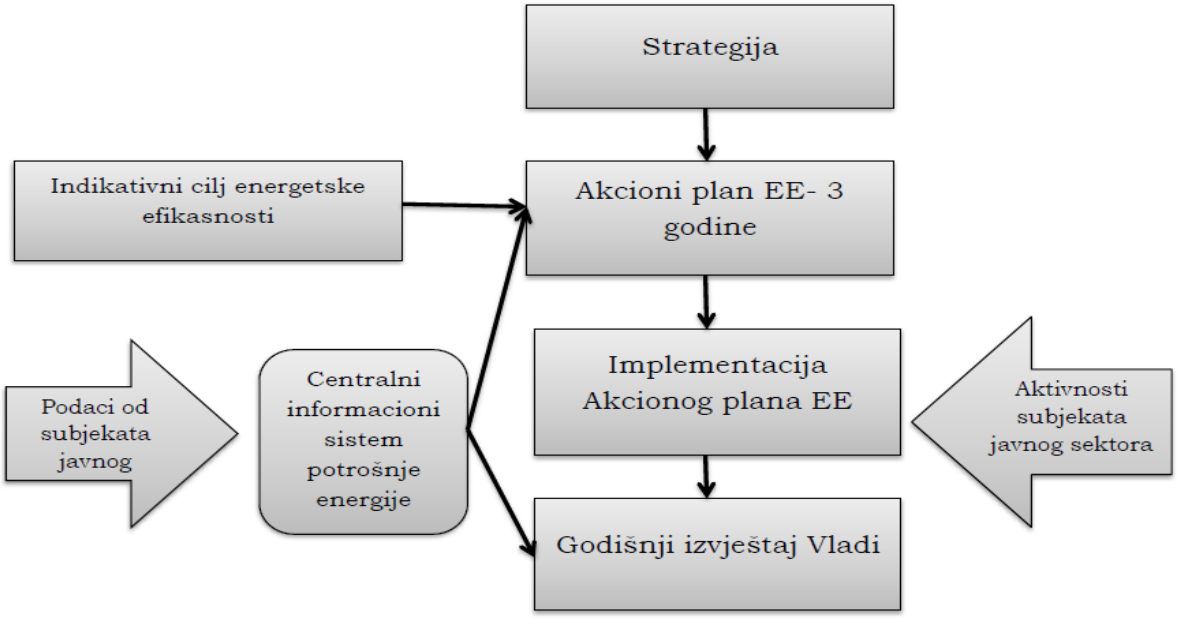
Prema obavezama koje proizilaze iz međunarodnih dokumenta utvrđen je indikativni cilj poboljšanja energetske efikasnosti od 9% finalne potrošnje primarne energije u Crnoj Gori, za period do kraja 2018. godine.[10]

Vlada Crne Gore je 2012. godine usvojila Strategiju razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine koja se sprovodi kroz realizaciju trogodišnjih akcionih planova. Starategija i akcioni planovi, pred niza oblasti koje imaju uticaj na oblast energetskog sektora, posebno određuju mjere i aktivnosti koje se odnose na oblast EE.

Način efikasnog korišćenja energije, mjere za poboljšanje energetske efikasnosti i druga pitanja od značaja za energetsku efikasnost u finalnoj potrošnji utvrđeni su Zakonom o efikasnom korišćenju energije[11] i nizom podzakonskih akata.[12]

[8] "Službeni list Republike Crne Gore", br. 066/06 od 03.11.2006.
[9] Naslov II, Poglavlje II Sporazuma između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice.
[10] "Službeni list Crne Gore", br. 048/11 od 30.09.2011.
[11] "Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015.
[12] Pravni okvir za oblast EE dat je u Prilogu 2 Izvješataja.

Pregled 1: Prikaz energetske efikasnosti u Crnoj Gori[13]



7.2. Nadležnosti subjekata revizije u pogledu energetske efikasnosti

Ključna uloga u planiranju, sprovođenju i realizaciji mjera EE je u nadležnosti **Ministarstva ekonomije** koje, između ostalog:

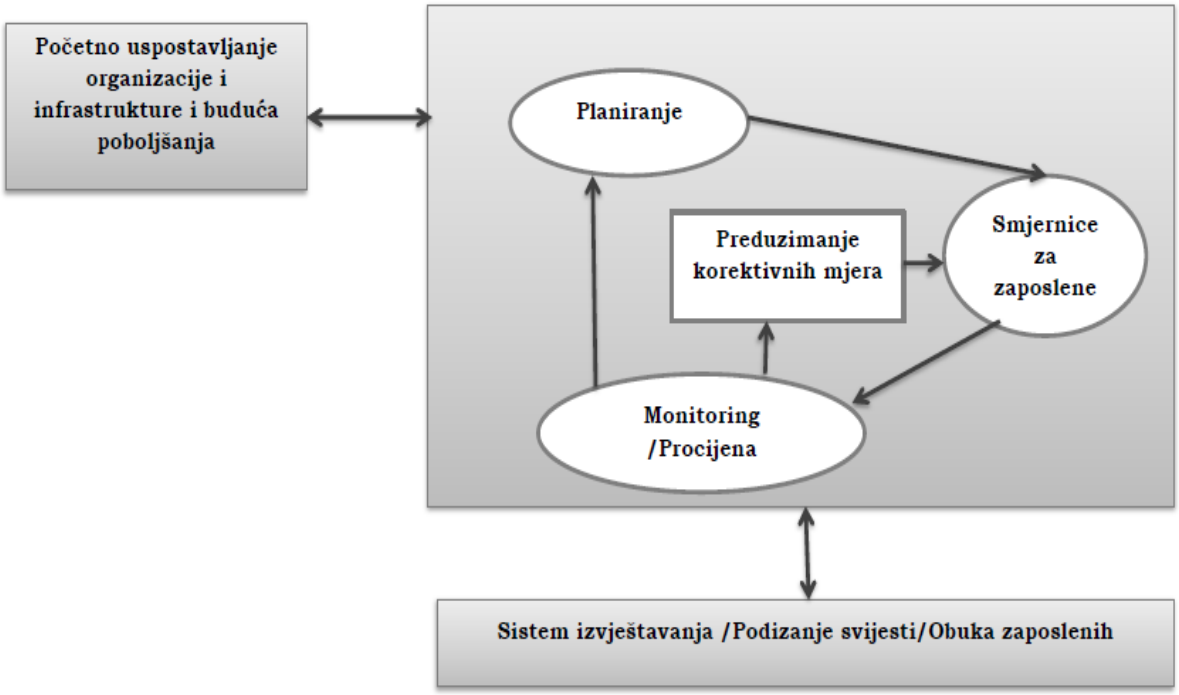
- izrađuje strategiju, programe, planova i projeke iz oblasti EE i prati njihovo ostvarivanje;
- izrađuje nacrte i predloge zakona i drugih propisa;
- izrađuje podzakonska akata;
- realizuje mjere i aktivnosti za povećanje EE na nivou države i koordinira i prati mjere koje se sprovode na lokalnom nivou;
- vodi nacionalni statistički i informacioni sistem;
- sarađuje sa državnim organima i organima lokalne samouprave i obezbjeđuje uključivanje zahtjeva EE i u druge sektorske politike;

Organi državne uprave (državni organi, organizacije, regulatorna tijela, ustanove i javna preduzeća) su, između ostalog, u obavezi da:

- pripremaju godišnje planove poboljšanja EE i dostavljaju ih Ministarstvu ekonomije. Na osnovu planova organa državе uprave Ministarstvo priprema godišnji operativni plan poboljšanja EE i dostavlja ga Vladi na usvajanje;
- kontinuirano upravljaju energijom u objektima u kojima organi državne uprave obavljaju funkcije.

[13] Uputstvo o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje ("Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015).

Pregled 2: Glavne funkcije upravljanja energijom koje su utvrđene za organe državne uprave, jedinice loklalne samouprave u javne službe čiji je osnivač država i lokalna samouprava[14]



- uspostave informacioni sistem u cilju praćenja potrošnje energije u objektima u kojima državni organi obavljaju finkcije;
- ponose Ministarstvu izvještaj o realizaciji aktivnosti za koje je bio zadužen godišnjim operativnim planom poboljšanja EE i godišnjoj potrošnji energije:

Jedinice lokalne samouprave u odnosu na organe državne uprave dodatno imaju obavezu da usvoje trogodišnji program EE koji se prethodno dostavlja Ministarstvu, radi davanja mišljenja o usklađenosti sa akcionim planom.

Posebnu značajnu kategoriju potrošača u javnom sektoru predstavljaju **veliki potrošači** ili privredna društva čija je pretežna djelatnost u proizvodnom sektoru, sektoru trgovine i usluga i čija ukupna godišnja potrošnja primarne energije prelazi 10.000 MWh. Veliki potrošači je takođe, obavezan da utvrdi godišnji plan poboljšanja energetske efikasnosti i o njegovoj realizaciji izvještava Ministarstvo.

8. Uzorak revizije

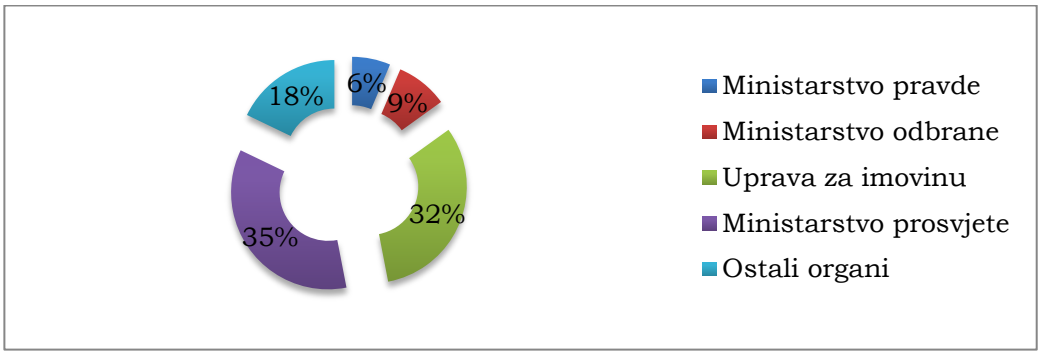
U cilju ocjene energetske efikasnosti državnih organa revizijom su bili obuhvaćeni: **Ministarstvo pravde, Ministarstvo odbrane, Uprava za imovinu i Ministarstvo prosvjete**.

[14] Uputstvo o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje ("Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015) i član 19 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).

Obavezu upravljanja energijom u objektima ili djelovima objekata koje koriste imaju organi državne uprave, jedinice lokalne samouprave i javne službe čiji je osnivač država, odnosno lokalna samouprava, a za koje se naknada troškova za energiju plaća iz budžeta Crne Gore, odnosno iz budžeta lokalne samouprave.[15]

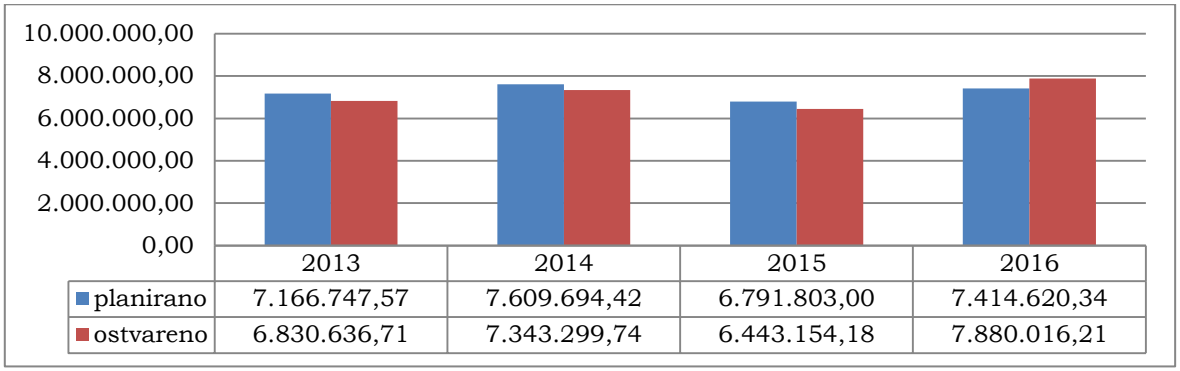
Na kraju 2015. godine tri ministartstva i jedna uprava, koji su obuhvaćeni uzorkom revizije, su ostvarila **82% ukupnih izdataka** za energiju u budžetu Crne Gore[16] (Ministarstvo pravde, Ministarstvo odbrane, Upravu za imovinu[17] i Ministarstvo prosvjete).

Grafik 1: Struktura izdataka za energiju iz budžeta Crne Gore, na kraju 2015. godine, po potrošačkim jedinicama



Planirani izdaci za energiju u budžetu Crne Gore u posljednje četiri godine kreću se u iznosu od oko 7 miliona € i u 2016. godini predstavljali su 0,34% ukupno planiranih izdataka.

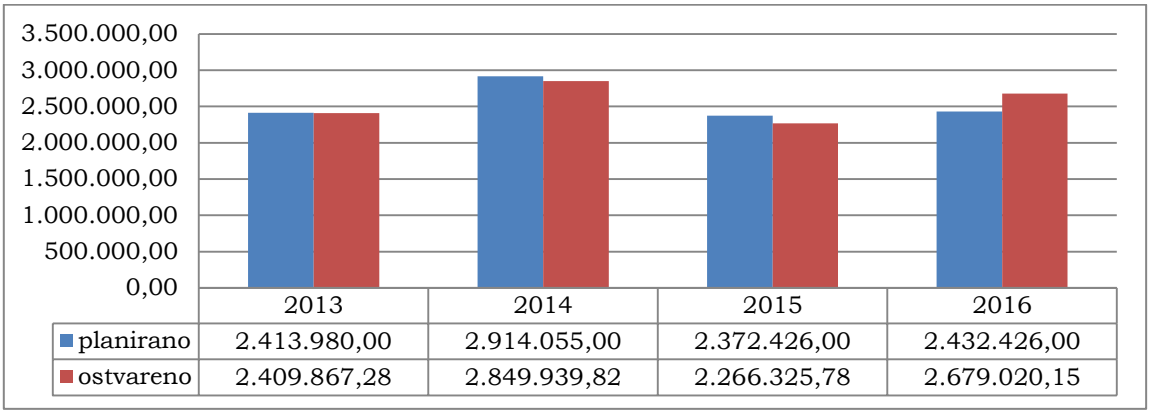
Grafik 2: Planirani i ostvareni izdaci za energiju u budžetu Crne Gore, u periodu 2013-2016. godine, u €[18]



	2013	2014	2015	2016
planirano	7.166.747,57	7.609.694,42	6.791.803,00	7.414.620,34
ostvareno	6.830.636,71	7.343.299,74	6.443.154,18	7.880.016,21

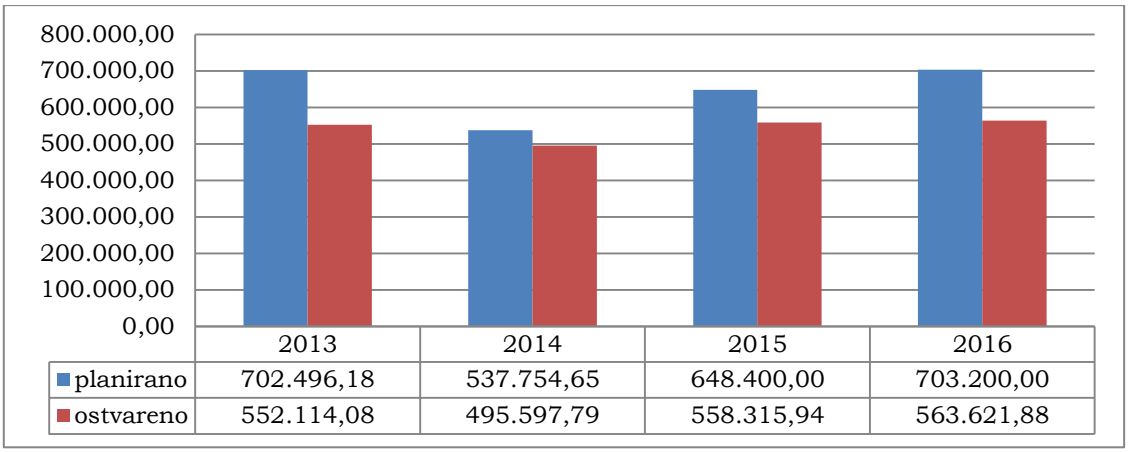
[15] Član 19 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).
[16] Zakon o Završnom računu Budžeta Crne Gore za 2015. godinu.
[17] Ministarstvo finansija je 2015. godine ostvarilo ukupno 2.055.213,79 €. Od toga se 0,01% (229,58€) odnosilo na program Komisije i 99,99% (2.054.984,21€) na izdatke za energiju Uprave za imovinu, koja se vodila kao program u okviru Ministarstva finansija. U momentu vršenja revizije, u skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Službeni list Crne Gore", br. 005/12 ... 019/17) Uprava za imovinu je bila samostalni organ uprave.
[18] Za period 2013-2015. godine korišćeni su prdaci iz završnog računa Budžeta Crne Gore. Za 2016. godinu korišćeni su knjigovodstveni podaci iz preliminarne baze podataka koja je preuzeta od Ministarstva finansija.

Grafik 3: Planirani i ostvareni izdaci za energiju u budžetu Crne Gore Ministarstva prosvjete, u periodu 2013-2016. godine, u €[19]



	2013	2014	2015	2016
planirano	2.413.980,00	2.914.055,00	2.372.426,00	2.432.426,00
ostvareno	2.409.867,28	2.849.939,82	2.266.325,78	2.679.020,15

Grafik 4: Planirani i ostvareni izdaci za energiju u budžetu Crne Gore Ministarstva odbrane, u periodu 2013-2016. godine, u €[20]



	2013	2014	2015	2016
planirano	702.496,18	537.754,65	648.400,00	703.200,00
ostvareno	552.114,08	495.597,79	558.315,94	563.621,88

Kao subjekt revizije na lokalnom nivou uzorkom je obuhvaćeno šest jedinica lokalne samouprave i to prema dva kriterijuma:

- prema vrijednosti potrošnje električne energije za javnu rasvjetu[21]
- prema regionalnom principu.

Uzorkom revizije je bila obuhvaćena i kategorija velikih potrošača u javnom sektoru.

[19] Za period 2013-2015. godine korišćeni su prdaci iz završnog računa Budžeta Crne Gore. Za 2016. godinu korišćeni su knjigovodstveni podaci iz preliminarne baze podataka koja je preuzeta od Ministarstva finansija.

[20] Za period 2013-2015. godine korišćeni su prdaci iz završnog računa Budžeta Crne Gore. Za 2016. godinu korišćeni su knjigovodstveni podaci iz preliminarne baze podataka koja je preuzeta od Ministarstva finansija.

[21] Prema istraživanju MONSTATA vrijednost potroašnje električne energije za javnu rasvjetu u opštinama u 2014. godini iznosila je 4,2 miliona €. Najveća vrijednost ostvarena je u Podgorici 1,2 miliona €. Zatim slijede Nikšić (458.599€), Budva(378.132€), Herceg Novi(359.160€), Bar (329.194€), Ulcinj (265.018€), Kotor (248.533€), Cetinje (146.073€), Tivat (139.720 €). Bijelo Polje (122.958€), Pljevlja (98.079€), Berane (84.309€), Rožaje (76.116€), Danilovgrad (72.686€), Kolašin (53.543€), Plav (51.462€) , Mojkovac (44.520€), Žabljak (14.608€), Andrijevica (8.304€), Plužine (6.202€) i Šavnik (3.955€)- Potrošnja energenatau sektoru usluga u Crnoj Gori; MONSTAT, decembar 2015. godine, str.85.

II UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE

9. Realizacija strateških dokumenata

9.1. Strategija razvoja energetike

Vlada Crne Gore je u decembru 2007. godine usvojila Startegiju razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine. Strategija je u junu 2012. godine ažurirana i nadograđena i usvojena je nova Strategija razvoja energetike do kraja 2030. godine. Razlozi za ažuriranje i nadogradnju strategije bili su dinamika izgradnje velikih termoelektrana i hidroelektrana, ubrzane aktivnosti i planova izgradnje malih hidroelektrana i vjetroelektrana, potrebe za novim i detaljnijim procjenama potencijala i mogućnosti proširenog korišćenja preostalih obnovljivih izvora energije itd. U oblasti energetske efikasnosti Strategija je izmijenjena i dopunjena zbog potrebe za isticanjem značaja i uloge energetske efikasnosti u Energetskoj politici Crne Gore, u skladu sa direktivama EU iz oblasti EE, čija je primjena obavezna u okviru Energetske zajednice.[22]

Pregled 3. Strategijom utvrđena ključna strateška opredjeljenja Energetske politike Crne Gore do 2030. godine u oblasti energetske efikasnosti[23]

Energetska efikasnost predstavlja prioritet u energetskoj politici Crne Gore.	
a	Obezbijediće se institucionalni uslovi i finansijski podsticaji za unapređenje EE i smanjenje energetskog intenziteta u svim sektorima, od proizvodnje do krajnje potrošnje energije;
b	Crna Gora će postići indikativni cilj za povećanje EE, koji predstavlja uštedu u iznosu od 9% prosječne finalne potrošnje energije u zemlji (bez Kombinata aluminijuma Podgorica) do 2018. godine. Prelazni indikativni cilj do kraja 2012. godine iznosi 2%. Nastavak prosječne godišnje uštede nakon 2018. godine će biti usklađen sa ciljevima postavljenim na nivou Energetske zajednice ili EU;
c	Racionalno korišćenje energije u saobraćaju i promocija mjera EE (unapređenje javnog transporta uključujući željeznički saobraćaj, promocija energetski efikasnih i nisko-emisionih vozila, integracija kriterijuma EE u projekte saobraćajne infrastrukture)

9.2. Akcioni planovi za poboljšanje energetske efikasnosti

Radi ostvarivanja ciljeva i pravaca razvoja EE utvrđenih Strategijom, Vlada donosi akcione planove, za period od tri godine dok sprovođenje akcionog plana prati Ministarstvo ekonomije.[24]

[22] Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, strana 2.
[23] Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, strana 3.
[24] Član 7 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).

U skladu sa obavezama koje proizilaze iz Direktive 2012/27/EU o energetskoj efikasnosti Vlada je usvojila tri akciona plana energetske efikasnosti[25] (APEE), i to:

1. **Akcioni plan energetske efikasnosti za period 2010-2012 (APEE1**)[26]; Prvim akcionim planom predviđen je probni pristup u pogledu postavljanja indikativnog cilja za prvi trogodišnji period. Odnosno, prvim akcionim planom utvrđen je prelazni indikativni cilj od 13,4 ktoe (finalna potrošnje primarne energije) – energija koju treba uštediti do kraja 2012. godine, a što predstavlja oko 2% prosjecnog iznosa finalne potrošnje energije prema Direktivi.
2. **Akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2013-2015 (APEE2)[27]** kojim je predviđen prelazni indikativni cilj iznosi 19.6 ktoe (finalna potrošnje primarne energije) – energija koju treba uštađeti do kraja 2015. godine, a što predstavlja oko 3% prosječnog iznosa finalne potrošnje energije prema Direktivi.
3. **Akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2016-2018 (APEE3)[28],** kojim je predviđen prelazni indikativni cilj iznosi 25.9 ktoe (finalna potrošnje primarne energije) – energija koju treba uštedjeti do kraja 2018. godine, a što predstavlja oko 4% prosječnog iznosa finalne potrošnje energije prema Direktivi.

Bez obzira što se svakim pojedinačnim akcionim planim utvrđuju uštede finalna potrošnje primarne energije, odnosno indikativni cilj kao procenat prosjecnog iznosa finalne potrošnje energije, Ministarstvo ekonomije do momenta vršenja revizije nije bilo u mogućnosti da utvrdi da li su ostvarene planirane uštede, odnosno da li je utvrđeni trogodišnji indikativni ciljevi ostvareni.

Kao i u slučaju prelaznog indikativnog cilja od 2% do kraja 2012. godine koji je utvrđen Strategijom razvoja energetike do kraja 2030. godine, razlog zbog kog nije moguće mjeriti projektovane uštede energije je to što nijesu stvorene institucionalne pretpostavke za njihovo mjerenje.

Prvim Akcionim planom za period 2010-2012. godine utvrđene su 34 mjere energetske efikasnosti prema sektorima: domaćinstva, usluge, industrija, transport i horiznotalne mjere[29]. Od ukupnog broja utvrđenih mjera, po nalazu državnog revizora 35% je sprovedeno, 32% je djelimično sprovedeno i 32% mjera nije sprovedeno. Najviše sprovedenih mjera odnosi se na sektor domaćinstva 60%, a najmanje na oblast transporta i industrije u kojima nijedana od utvrđenih mjera nije sprovedena.

---

[25] Akcionim planom se utvrđuju: i) indikativni cilj energetske efikasnosti za period od tri godine; ii) mjere energetske efikasnosti za ostvarivanje indikativnog cilja i način njihovog sprovođenja; iii) dinamika sprovođenja mjera za ostvarivanje indikativnog cilja; iv)ocjena ostvarivanja indikativnog cilja iz perioda koji prethodi akcionom planu; v) procjena sredstava potrebnih za sprovođenje planiranih mjera, izvore i način njihovog obezbjeđivanja.

[26] Usvojen na sjednici Vlade Crne Gore 25. decembra 2010. godine.

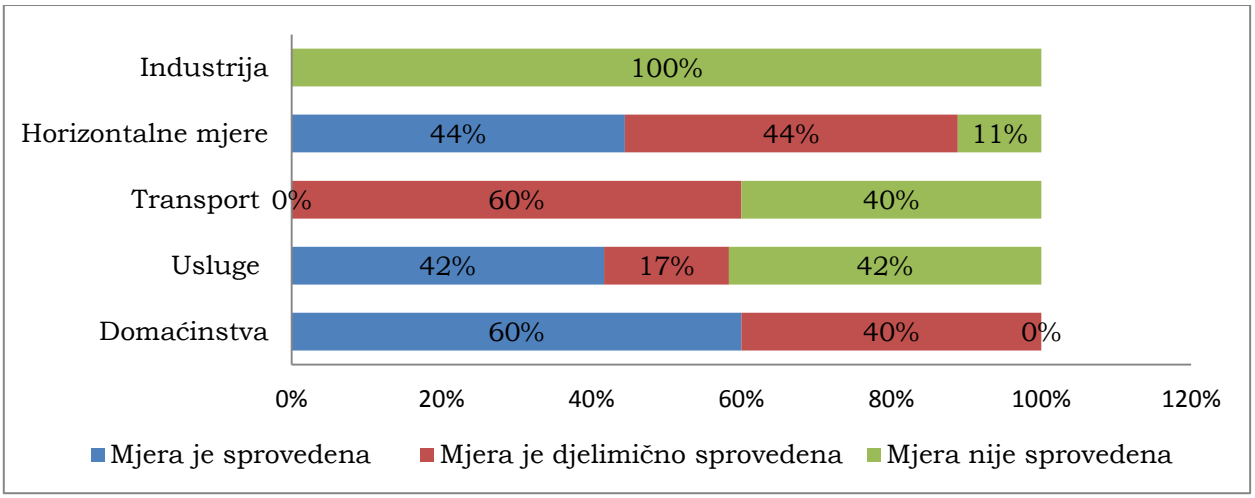
[27] Usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore broj: 08-2297/4 od 28. novembra 2013. godine.

[28] Usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore broj: 08-1859 od 7. jula 2016. godine.

[29] Horiznotalne mjere predstavljaju podršku aktivnostima poboljšanja EE kao npr: razvoj osnovnog legislativnog, regulatorno i institucionalnog okvira za EE u Crnoj Gori; usvajanje strateških i planskih dokumenata za EE; uspostavljanje statistickog i monitoring sistema za EE; promocija finansijskih mehanizama za održivu energiju i alternativnih mehanizama finansiranja; jacanje edukacije o EE.

Od 34 mjere koje su planirane prvim Akcionim planom 20 mjera (59%) je revidovano, od 3 mjere (9%) se odustalo i za 11 mjera (32%) je nastavljena realizacija.[30]

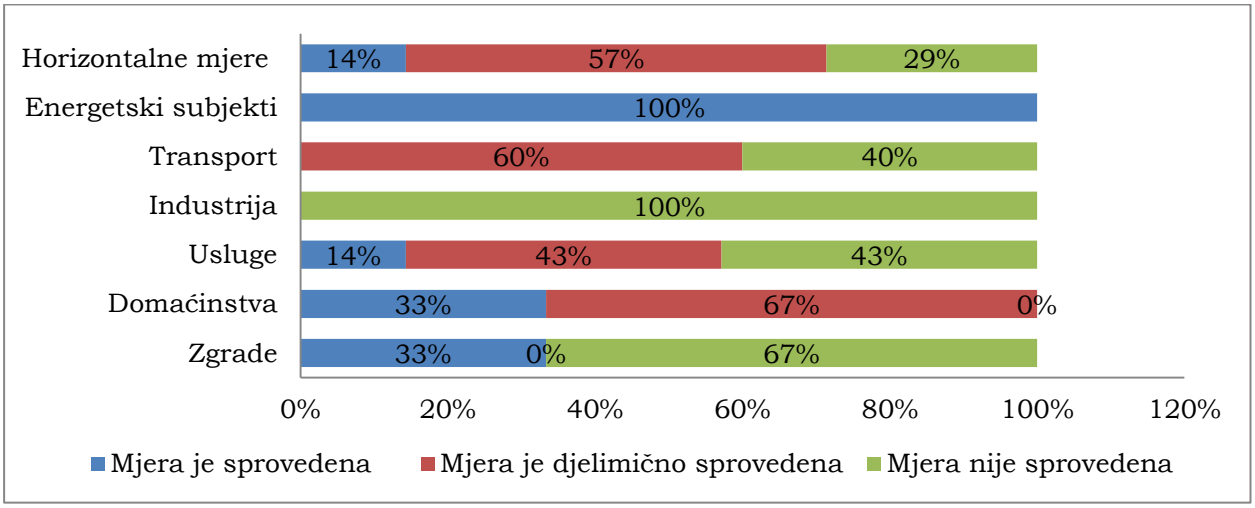
Grafik 5: Ocjena sprovođenja mjera iz APEE1



Drugim Akcionim planom za period 2013-2015. godine sproveden je manji procenat utvrđenih mjera u oblasti EE u odnosu na prvi Akcioni plan, dok se povećao procenat mjera koje su djelimično sprovedene ili nijesu sprovedene.

Ovim Akcionim planom utvrđeno je 27 mjera koje su bile usmjerene na finalnu potrošnju energije po sektorima: zgrade, domaćinstva, usluge, industrija, transport i horizontalne mjere. Od ukupnog broja utvrđenih mjera 19% je sprovedeno, 44% mjera je djelimično sprovedeno i 37% mjera nije sprovedeno. Najveći procenat sprovođenja mjera ostvaren je u oblasti energetski subjekti 100%, a najveći broj mjera koja nijesu realizovane u sektoru industrije 100%, odnosno nijedna od utvrđenih mjera nije realizovana.

Grafik 6: Ocjena sprovođenja mjera iz APEE2



[30] Drugi akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2013-2015; strana 7-8.

Od ukupnog broja mjera planiranih drugim Akcionim planom za 20 mjera (74%) je nastavljena realizacija, četiri mjere su zadržane (15%), dvije mjere su revidovane (7%) i od jedne mjere se odustalo (4%).[31]

- Državni revizor je utvrdio da, do okončanja predmetne revizije, nijesu bile uspostavljene institucionalne pretpostavke kako bi se moglao kvantifikovati procenat uštede prosječne finalne potrošnje energije u državi (bez Kombinata aluminijuma Podgorica). Usljed toga, Ministarstvo ekonomije nije u mogućnosti da utvrdi da li je ostvaren prelazni indikativni cilj od 2% do kraja 2012. godine, koji je određen Strategijom razvoja energetike i prvim akcionim planom, kao ni 3% prosječnog iznosa finalne potrošnje energije koji je utvrđen Akcionim planom za period 2013-2015. godine.

9.3. Godišnji operativni plan poboljšanja energetske efikasnosti

Godišnji opeartivni plan (GOP) u skladu sa Strategijom i akcionim planom donosi Vlada, na predlog Ministarstva ekonomije i sadrži[32]:

- mjere energetske efikasnosti za objekte u državnoj svojini kojim upravljaju nadležni organi državne uprave i objekte koje koriste javne službe čiji je osnivač država;
- mjere energetske efikasnosti za rekonstrukciju službenih zgrada;
- dinamiku i način sprovođenja mjera;
- sredstva potrebna za sprovođenje mjera, izvori i način njihovog obezbjeđivanja.

Vlada je, do okončanja predmetne revizije usvojila 6 godišnjih operativnih planova[33] koji su se u potpunosti odnosili na relizaciju projekata na osnovu kreditnih ugovora sa Međunarodnom bankom za obnovu i razvoj (IBRD) i KfW bankom i koji su se najviše odnosili na poboljšanje energetskih karakteristika[34] objekata zdravstva[35] i prosvjete[36]. Shodno navedenom, realizovani su u sjedeća dva projekta:

---

[31] Treći akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2016-2018; strana 8-9.

[32] Član 9 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).

[33] Broj zaključka 03-9544/4 Godišnji operativni plan za 2012. godinu, broj zaključka 06-1161/3 Godišnji operativni plan za 2013. godinu, broj zaključka 08-2992/3 Godišnji operativni plan za 2014. godinu, broj zaključka 08-2881/3 Godišnji operativni plan za 2015. godinu, broj zaključka 08-991 Godišnji operativni plan za 2016. godinu i broj zaključka 07-891 Godišnji operativni plan za 2017. godinu.

[34] Mjere poboljšanja energetskih karakteristika objekata odnosile su se u najvećoj mjeri na: zamjenu fasadne stolarije, postavljanje toplotne izolacije na omotaču zgrade, poboljšanje unutrašnjeg osvjetljenja, modernizaciju i potpunu zamjenu kotlarnica, uz modernizaciju cjelokupnog sistema grijanja i hlađenja i modernizaciju za pripremu sanitarne tople vode.

[35] Prema istraživanju MONSTATA iz 2015. godine prosječna starost objekata u sektoru zdravstva je 38 godina i najveći broj objekata je izgrađen 70-tih godina prošlog vijeka, dok su svi objekti izgrađeni prije 50-ih godina rekonstruisani. Kao dominantan oblik potrošnje energije u sektoru zdravstva ističe se grijanje prostora. Najviše zdravstvenih objekata koristi pojedinačne peći (43,9%) i klima uređaje za grijanje (29,5%), dok ostali objekti koriste etažno grijanje (12,8%), centralno grijanje (19,3%) i objekti koji imaju zajedničku kotlarnicu (1,6).

- Projekat Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP);
- Program enegetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB)

9.3.1. Projekat Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP)

Ugovorom o zajmu[37] između Vlade Crne Gore i Međunarodne banke za obnovu i razvoj (IBRD) iz decembra 2008. godine odobren je zajam u iznosu od 6,5 miliona €. Iz ovih sredstava izvršena rekonstrukcija 15 objekata: 6 bolnica, osam škola i jednog studentskog doma. Projekat je počeo sa realizacijom u februaru 2009. godine i trajao do decembra 2014. godine.

Tabela 1: Pregled objekata koji su rekonstruisani u okviru MEEP projekta

R/B	Naziv objekta	Radovi završeni	Vrijednost radova
1.	OŠ „Boško Buha“, Pljevlja	2010	312.218,36€
2.	OŠ „Olga Golović“, Nikšić	2010	428.559,26€
3.	OŠ „Luka Simonović“, Nikšić	2012	294.042,45€
4.	Srednja elektro-ekonomska škola, Bijelo Polje	2012	441.687,06€
5.	OŠ „Radomir Mitrović“, Berane	2012	300.444,34€
6.	OŠ „Boško Strugar“, Ulcinj	2013	241.422,23€
7.	Srednja stručna škola, Cetinje	2012	191.421,86€
8.	SS „Ivan Uskoković“, Podgorica	2012	390.246,57€
9.	I i II faza Novog studentskog doma i studentski restoran, Podgorica	2013	221.567,12€
10.	Opšta bolnica Bijelo Polje	2013	554.906,59€
11.	Specijalna bolnica „Vaso Ćuković“ Risan	2013	291.327,56€

Većina objekata (71,7%) iz sektora zdravstva koristi bar jednu od tehnologija hlađenja prostora od kojih 59,3% objekata koristi „split sisteme (klima uređaje). Kao dominantan oblik pretežnog osvjetljenja koriste se fluo cijevi (neonske) sa učešćem od 62,3%.
Tehnologiju za pripremu tople vode posjeduje 83,4% objekata i najveći dio njih 60,5% za pripremu tople vode koristi pojedinačne bojlere - Potrošnja energenata u sektoru usluga u Crnoj Gori; MONSTAT, decembar 2015. godine, str. 65-72.

[36] Prema istraživanju MONSTATA iz 2015. godine prosječna starost objekata obrazovanja je 46. godina. Istraživanje je pokazalo da je najveći broj objekata izgrađen 80-ih godina proškog vijeka. Značajan broj objekata koji su u funkciji obrazovne djelatnosti izgrađen je posle 2000. godine. Analiza pokazuje da je na većini objekata izvršena rekonstrukcija. Istraživanjem je ustanovljeno da svi objekti u sektoru obrazovanja koriste grijanje. Pojedinačne peći koristi značajan broj objekata ili 54,8%. Jednu od tehnologija centralnog grijanja (etažno, centralno i zajednička kotlarnica) koristi 26,8% objekata. Klima uređaje, za grijanje, koristi 27,2% objekata. Većina objekata (74,4%) iz sektora obrazovanja ne koristi hlađenje prostora. Preostalih 25,6% koristi hlađenje. Loklani uređaji predstavljaju najzastupljeniju tehnologiju za hlađenje prostora. Istraživanje pokazuje da 24,2% objekata koristi „split sisteme“ (klima uređaje). Multi-split sisteme koristi svega 1,1% i kompaktne uređaje za hlađenje 0,3% objekata. Fluo cijevi (neonske) koristi 46,7% objekata, slijede klasične sijalice 39,3%, kompakt fluo (štedne sijalice) sa 8,9%, LED sa 4,9% i ostalo pretežno osvetljenje sa učešćem od 0,2% - Potrošnja energenata u sektoru usluga u Crnoj Gori; MONSTAT, decembar 2015. godine, str. 55-64.

[37] Broj ugovora 7637-ME od 30. decembra 2008. godine.

12.	Specijalna bolnica „Dr Jovan Bulajić“ Brezovik	2013	487.585,95€
13.	Opšta bolnica Berane	2011	392.415,70€
14.	Opšta bolnica i Dom zdravlja Pljevlja	2012	252.680,37€
15	Institut za dječije bolesti Kliničkog Centra Crne Gore	2013	419.506,76€
	UKUPNO:		**5.220.032,18€**

Od konsultantskih ugovora dodijeljenih u okviru MEEP-a, firme iz Crne Gore su dobile 75% ugovora, ukupne vrijednosti 612.741,72 eura i 100% ugovora za izvođenje radova, ukupne vrijednosti 5.220.032,18 eura.[38]

Tabela 2: Pregled ukupne vrijednosti potpisanih ugovora prema vrsti posla[39]

Naziv	Iznos ugovora
Građevinske firme	3.978.932,10€
Termo-tehničke firme i elektro firme	1.241.100,08€
Konsultanti za: izradu projektne dokumentacije, izvođenje tehničkog monitoringa i evaluacije, izvođenje socijalnog monitoringa, nadzor nad izvođenjem radova, koordinaciju projekta i finansijska revizija.	884.173,07€

U cilju verifikacije realizovanih aktivnosti u okviru MEEP-a, sproveden je tehnički monitoring i evaluacija (utvrđivanje ostvarenih energetskih ušteda) i socijalni monitoring i evaluacija (utvrđivanje subjektivne percepcije krajnjih korisnika o zadovoljstvu unutrašnjim komforom i utvrđivanje nivoa informisanosti i upoznatosti sa energetskom efikasnošću).

Verifikovane uštede dobijene implementacijom mjera energetske efikasnosti (tehnički monitoring sproveden je u 14 objekata, i to: pet bolnica, osam škola i studentski dom) su sljedeće:

- ostvarena je godišnja ušteda od 4.328.949 KWh,
- procijenjena godišnja finansijska ušteda iznosi 341.892 €
- u zavisnosti od energetskih karakteristika objekta, uštede u potrošnji energenata se kreću do 67%,
- procijenjeno godišnje smanjenje emisije CO2 iznosi 1.493.814 kg,
- prost period otplate investicije iznosi **15,11** godina.[40]

[38] IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROJEKTA "ENERGETSKA EFIKASNOST U CRNOJ GORI" za period februar 2009 – decembar 2014. godine, strana 14.
[39] IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROJEKTA "ENERGETSKA EFIKASNOST U CRNOJ GORI" za period februar 2009 – decembar 2014. godine, strana 14.
[40] IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROJEKTA "ENERGETSKA EFIKASNOST U CRNOJ GORI" za period februar 2009 – decembar 2014. godine, strana 3-4.

Tabela 3: Procjena ušteda i prost period povrata investicije[41]

Objekat	Investicija u €	Ukupna godišnja finansijska ušteda u €	Prost period povrata investicije
OŠ Boško Buha, Pljevlja*	312.218,36	28.550	10,9
OŠ Olga Golović, Nikšić*	428.559,26	24.900	17,2
OŠ Luka Simonović, Nikšić	294.042,45	29.371	10,0
Srednja elektro-ekonomska škola Bijelo Polje*	441.687,06	22.210	19,9
OŠ Radomir Mitrović, Berane	300.444,34	14.863	20,2
OŠ Boško Strugar, Ulcinj	241.422,23	8.713	27,7
Srednja stručna škola Cetinje	191.421,86	30.093	6,4
SŠ Ivan Uskoković, Podgorica	390.246,57	32.318	12,1
Novi studentski dom Podgorica	221.567,12	9.686	22,9
Opšta bolnica Bijelo Polje*	554.906,59	-5.150	
Specijalna bolnica Risan	291.327,56	14.050	20,7
Specijalna bolnica Brezovik, Nikšić	487.585,95	55.838	8,7
Opšta bolnica Berane*	392.415,70	29.941	13,11
Opšta bolnica i Dom zdravlja Pljevlja*	312.218,36	46.509	6,7
UKUPNO:	**4.860.063,41**	**341.892,00**	**15,11**

*Ušteda toplotne energije u OB Bijelo Polje je značajna i iznosi 1.344.423 kWh godišnje. Međutim, prelazom sa uglja na lako lož ulje i pored obezbjeđivanja ekoloških benefita, došlo je do povećanja troškova za gorivo.
*Tehnički monitoring radila su odvojeno dvije konsultantske firme. U izvještaju za I set objekata (OŠ Boško Buha, OŠ Olga Golović, Srednja elektro-ekonomska Bijelo Polje, OB Berane i OB i DZ pljevlja) cijena kWh nije data, pa se za potrebe pripremanja sumarnih podataka koristila cijena 0,10 € po kWh. Podaci za ostale objekte preuzeti su iz izvještaja.

Socijalni monitoring je sproveden na uzorku od sedam objekata, i to: tri bolnice i četiri škole. Istraživanjem je bilo obuhvaćeno 840 korisnika obrazovnih objekata i 330 korisnika zdravstvenih objekata. Dobijeni podaci su pokazali da su aktivnosti na implementaciji mjera energetske efikasnosti u školama i bolnicama značajno uticale na povećanje zadovoljstva korisnika objekata unutrašnjim komforom, tj. uslovima boravka i rada u objektima[42].

[41] IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROJEKTA "ENERGETSKA EFIKASNOST U CRNOJ GORI" za period februar 2009 – decembar 2014. godine, strana 16-17.
[42] IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROJEKTA "ENERGETSKA EFIKASNOST U CRNOJ GORI" za period februar 2009 – decembar 2014. godine, strana 3-4.

Tabela 4: Sumirani podaci socijalnog monitoringa za MEEP projekat[43]

	Učenici		Nastavnici	
	Prije primjene mjera EE	**Nakon primjene mjera EE**	**Prije primjene mjera EE**	**Nakon primjene mjera EE**
Kvalitet grijanja	Zadovoljni- 36,4%	Zadovoljni –95,8%	Zadovoljni –22,5%	Zadovoljni –97,5%
Vještačko osvetljenje	Zadovoljni – 76,4%	Zadovoljni –90,9%	Zadovoljni –65,0%	Zadovoljni –85,0%
"Dihtovanje" (zaptivanje) prozora	Zadovoljni –18,2%	Zadovoljni –98,5%	Zadovoljni –5,0%	Zadovoljni –100,0%
	Pacijenti		**Medicinsko osoblje**	
	Prije primjene mjera EE	**Nakon primjene mjera EE**	**Prije primjene mjera EE**	**Nakon primjene mjera EE**
Kvalitet grijanja	Zadovoljni – 72,4%	Zadovoljni –92,3%	Zadovoljni –53,3%	Zadovoljni –83,7%
"Dihtovanje" (zaptivanje) prozora	Zadovoljni –58,1%	Zadovoljni – 97,0%	Zadovoljni – 46,7%	Zadovoljni –83,9%
Vještačko osvjetljenje	Zadovoljni –89,4%	Zadovoljni – 94,6%	Zadovoljni – 66,7%	Zadovoljni –80,6%

9.3.2. Program enegetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB)

Ovaj projekat je realizovan na osnovu kreditnog i finansijskog ugovora[44] koji su potpisali Ministarstvo finansija i KfW banka u novembru 2011. godine. Ugovorom je planirana je realizacija projekta u periodu 2011-2014. godine i poboljšanje energetskih karakteristika i modernizacija najviše 30 obrazovnih objekata. Rekonstrukcija objekta, u skladu sa ugovorom, finansirana je iz kredita od 11,5 miliona € i 1,5 miliona € finansijskog učešća KfW banke, koje je opredijeljeno za finansiranje konsultantskih usluga u okviru programa.

U skladu sa kreditno- finansijskim ugovorom i Zaključkom Vlade[45] kormiran je Koordinacioni odbor[46] od dva predstavnika Ministarstva ekonomije, dva predstavnika Ministarstva prosvjete i Ministarstva finansija, koji je odgovoran za koordinaciju i donošenje odluka.

Ministarstvo prosvjete, je u cilju realizacije projekta, predložilo 40 objekata za koje je sprovedena tehnička evaluacija koja je podrazumijevala energetski pregled svih 40 objekata koje je predložilo Ministarstvo prosvjete. Nakon sprovedenog tehničkog pregleda i u skladu sa metodologijom[47] koja je podrazumijevala bodovanje u zavisnosti od opšteg stanja objekta, stanja sistema grijanja, geografskog položaja, broja učenika i starosti objekta formirana je lista od 30 objekata koji su podijeljeni u klastere.

[43] IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROJEKTA "ENERGETSKA EFIKASNOST U CRNOJ GORI" za period februar 2009 – decembar 2014. godine, strana 3-4.

[44] BMZ –No.: 2099 12 817 (Zajam)/ 2055 65 465 (Finansijsko učešće).

[45] Broj: 03-11087/4 od 24.11.2011. godine

[46] Rješenje o obrazovanju Koordinacionog odbora za realizaciju „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama", broj 0607—73/112 od 15.12.2011. godine.

[47] Consulting Services for technical support in the execution of Montenegro's Energy Efficiency Program in Public Buildings (EEPPB) - Walk through Audit (WTA) of long listed object.

U okviru projekta Program energetske efikasnosti u javnim zgradama rekonstruisano je 27 objekata ukupne vrijednosti radova 13.284.950,36 €.

Tabela 5: Lista objekata koji su rekonstruisani u okviru projekta EEPB[48]

		Naziv objekta	Vrijednost radova	Godina rekonstrukcije
Pilot projekti	1	OŠ "Salko Aljković", Pljevlja	2.736.194,03€	2013
	2	OŠ "Vlado Milić“, Podgorica		
	3	OŠ „Njegoš“, Spuž Danilovgrad		
	4	OŠ "Maksim Gorki",Podgorica		
	5	OŠ "Vuk Karadžić", Podgorica		
I klaster	6	OŠ“Mileva Lajović Lalatović“, Nikšić	2.535.712,19€	2014
	7	OŠ“Jagoš Kontić“, Nikšić		
	8	OŠ“Milija Nikčević“, Nikšić		
	9	OŠ “Braća Ribar“, Nikšić		
II klaster	10	Studentski dom Kotor, Kotor	2.494.688,73€	2014
	11	Srednja škola „Bratstvo i jedinstvo“, Ulcinj		
	12	OŠ „Dašo Pavičić“, Herceg Novi		
	13	OŠ "Marsal Tito", Ulcinj		
III klaster	14	Srednja stručna škola, Pljevlja	3.364.650,51€	2015
	15	OŠ "Ristan Pavlović", Pljevlja		
	16	OŠ „Mustafa Pećanin“, Rožaje		
	17	Gimnazija "Miloje Dobrašinović" Bijelo Polje		
	18	Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" Plav		
IV klaster	19	OŠ “Branko Božović” Podgorica	2.153.704,90€	2015
	20	OŠ“Oktoih” Podgorica		
	21	OŠ“Vuko Jovović“ Danilovgrad		
		Ukupna vrijednost radova :	**13.284.950,36[49]**	

Radovi na objektima u okviru projekta su u najvećoj mjeri obuhvatali: poboljšanje energetskih karakteristika omotača zgrade (zidovi, krov, prozori), postavljanje energetski efikasnih prozora, zamjenu starih sistema grijanja i

[48]Energy Efficiency Programme in Public Buildings (EEPPB) KfW ref. nos. 2005 65 465 (Financial Contribution)2020 80 554 (Loan)- Final Report January 2012 - December 2015 ; Fichtner GmbH & Co.KG; 10/47.

[49] 152.608, 38 € za Klaster III i 1.632.341, 97€ za Klaster IV su finansirani iz sredstava projekta „Energetska efikasnost u javnim zgradama- faza II“ (dokument KfW broj: 2010 66 877)- Energy Efficiency Programme in Public Buildings (EEPPB) KfW ref. nos. 2005 65 465 (Financial Contribution)2020 80 554 (Loan)- Final Report January 2012 - December 2015 ; Fichtner GmbH & Co.KG; 10/47.

elektroinstalacija, upotrebu obnovljive energije za grijanje, obnovu sanitarnog sistema i druge komplementarne mjere.

Do okončanja predmetne revizije dva projekta su bila u fazi realizacije, i to:

- Projekat Energetska efikasnost u Crnoj Gori – dodatno finansiranje (MEEP AF);
- Program enegetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB) – faza II:

9.3.3. Projekat Energetska efikasnost u Crnoj Gori – dodatno finansiranje (MEEP AF)

Ugovorom o kreditu[50] od decembra 2013. godine IBRD je odobrila dodatno finansiranje projekta Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP AF) iz zajma u iznosu od 5 miliona € za potrebe povećanja energetske efikasnosti u 12 do 14 zdravstvenih objekata. Projekat je počeo sa realizacijom u aprilu 2014. godine i planirano je da traje do 30. marta 2018. godine.

Tabela 6: Pregled objekata koji su rekonstruisani u okviru MEEP AF projekta, do kraja marta 2017. godine

R/B	Naziv objekta	Radovi završeni	Iznos investicije
1.	Opšta bolnica Kotor	2015	453.498,30€
2.	Dom zdravlja Kotor	2015	238.383,46€
3.	Opšta bolnica „Danilo I“ Cetinje	2015	355.385,72€
4.	Dom zdravlja Cetinje	2015	119.403,41€
5.	Institut za bolesti djece Kliničkog centra Crne Gore	2015	535.922,45€
6.	Klinički centar Crne Gore[51]	2016/2017	1.796.847,66€
7.	Dom zdravlja Nikšić	2016	14.865€
8.	Dom zdravlja Kolašin	2016	68.505€
9.	Dom zdravlja Andrijevica	2016	32.823€
10.	Zdravstvena stanica Petnjica	2016	4.955€
	UKUPNO:		**3.620.589€**

9.3.4. Program enegetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB) – faza II

Ovaj projekat realizuje se na osnovu ugovora[52] o kreditno-finansijskom aranžmanu sa KfW bankom. Ugovorom je planirana realizacija programa u periodu oktobar 2014. godine jula 2020. godine, pri čemu je programske aktivnosti, između ostalog, obuhvataju:

[50] Ugovor o kreditu broj 8324-ME od 27. decembra 2013. godine.

[51] U dijelu adaptacije termo-tehničkih i elektro instalacija i zamijenjena je fasadna bravarija na glavnoj zgradi.

[52] Broj Ugovora o kreditu: 2010 66 871 i broj Ugovora o finansijskom doprinosu 201470152 od 12. decembra 2014. godine.

a) energetski efikasnu rekonstrukciju i modernizaciju najviše 25 obrazovnih ustanova (uključujući i 9 obrazovnih ustanova iz faze I, izuzimajući ustanove koje zahtjevaju ozbiljnu konstruktivnu sanaciju),
b) energetski efikasnu rekonstrukciju i modernizaciju najviše 5 socijalnih ustanova;
c) energetski efikasnu rekonstrukciju i modernizaciji najviše 6 administrativnih objekata;
d) energetski efikasnu rekonstrukciju i modernizaciji najviše 3 resursna centra;

Program je finansiran iz kredita odobrenog od strane KfW banke u iznosu do 20 miliona € i finansijskog doprinosa KfW banke u iznosu do 2,093,135.76€.

Koordinacioni odbor[53] koji je formiran i prvoj fazi projekta proširen sa predstavnicima Ministarstva rada i socijalnog staranja i Uprave za imovinu zadužen je za koordinaciju i donošenje odluka koje se odnose na realizaciju projekta. Projektom je planirana rekonstrukcija šest državnih organa procijenjenih troškova 2.878.000 €.

Tabela 7: Spisak zgrada u nadležnosti Uprave za imovinu predviđenih za rekonstrukciju u periodu 2017-2019. godine[54]

r/b	Naziv objekta	Planirani period realizavije radova	Procijenjeni investicioni troškovi (€)
1	Skupština Crne Gore	06/2019-12/2019	937.500
2	Predsjednik Crne Gore, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Ministarstvo finansija	06/2019-12/2019	1.232.500
3	Ministarstvo pravde	06/2019-12/2019	390.000
4	Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore	06/2019-12/2019	318.000
Ukupni procijenjeni investicioni troškovi:			**2.878.000**

9.3.5.Finansiranje projekata energetske efikasnosti

Realizacijom projekata energetske efikasnosi, koji su se do momenta vršenja revizije u najvećoj mjeri odnosili na rekonstrukciju objekata zdravstva i prosvjete, izvršeno je poboljšanje energetskih karakteristika 42 objekta i planirana rekonstrukcija do 53 objekta javnog sektora.

Rekonstrukcija navedenih objekata finansirana je na osnovu **ugovora sa kreditorima u ukupnom iznosu do 46.593.135,76€.**

[53] Rješenje o proširenju Koodinacionog odbora za realizaciju „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama“ – faza II, broj 0601-13/6 od 04.02.2015. godine i Rješenje o imenovanju člana Koordinacionog odbora za realizaciju „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama“- faza II, broj 310-211/2017-1 od 28.02.2017. godine.
[54] Plan rekonstrukcije službenih zgrada u državnoj svojini za period 2017-2019. godine

Tabela 8. Vrijednost odobrenih kredita i status projekata energetske efikasnosti u momentu vršenja revizije

Naziv projekta	Kreditor	Iznos kredita (€)	Finansijski doprinos kreditora	Status projekta	Broj rekonstruisanih objekata
MEEP	IBRD	6.500.000	-	Završen	15
EEPPB	KfW	11.500.000	1.500.000	Završen	27
MEEP AF	IBRD	5.000.000	-	U fazi realizacije	*
EEPPB – faza II	KfW	20.000.000	2.093.135,76	U fazi realizacije	**
Ukupno:		43.000.000	3.593.135,76		

* Projektom je planirana rekonstrukcija od 12 do 14 zdravstvenih objekata.
** Planirana je rekonstrukcija do 39 objekata.

10. Centralni informacioni sistem energetske efikasnosti

Osnov za praćenje i procjenu rezultata sprovođenja akcionog plana energetske efikasnosti i obezbjeđivanje pouzdanih informacija koje će omogućiti planiranje mjera EE u budućim akcionim planovima je uvođenje funkcionalnog centralnog informacionog sistema. Ministarstvo ekonomije je obaveza uspostvaljanja i vođenja informacionog sistema potrošnje energije u Crnoj Gori utvrđena 2010. godine.[55]

Organi državne uprave, jedinice lokalne samouprave i javne službe čiji je osnivač država, odnosno lokalna samouprava i veliki potrošači su obavezni da uspostave sopstveni informacioni sistem[56] i godišnje dostavljaju Ministarstvu podatke o godišnjoj potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti.[57]

Centralni informacioni sistem energetske efikasnosti Ministarstva ekonomije bi bi trebalo da sadrži sljedeće podatke[58]

- Opšte podatke o objektima koji koriste energiju (lokacija, godina izgradnje, godina rekonstrukcije, dimenzije objekta, tip i snaga sistema grijanja i hlađenja, glavni problemi vezani za EE itd.)
- Podatke o potrošnji energije u objektima (električne energije i ostalih oblika energije);
- Indikatore relevantne sa aspekta potrošnje energije, odnosno sagledavanja stepena EE;

[55] Član 13 Zakona o energetskoj efikasnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 029/10 od 20.05.2010, 040/11 od 08.08.2011).
[56] Manji sistemi upravljanja energijom sa 5-10 „centara troškova energije“ mogu biti upravljani korišćenjem MS Excel alata. Kako se broj monitoring tačaka povećava (entri troškova energije), MS Excel alat postaje teži za upravljanje, pa se javlja potreba za nabavkom specijalizovanih softvera za baze podataka – Uputstvo o mjerama EE i smjernicama za njihovo sprovođenje, strana 51.
[57] Član 19 i 23 Zakona o energetskoj efikasnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 029/10 od 20.05.2010, 040/11 od 08.08.2011).
[58] Pravilnik o informacionim sistemima energetske efikasnosti i načinu unošenja podataka ("Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015).

Zakonom utvrđeni rok za uspostavljanje CIS-a sa propisanom sadržinom je januar 2017. godine .

- Predmetnom revizijom je utvrđenpo da bez obzira što je obaveza Ministarstva ekonomije uspostavljanja i vođenja informacionog sistema potrošnje energije u Crnoj Gori i prikupljanja podataka o potrošnji svih oblika energije i faktorima koji utiču na potrošnju utvrđena 2010. godine[59], do okončanja revizije nije uspostavljena funkcionalna baza podataka koja je sadržala podatke o potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti na nivou javnog sektora.

Ministarstvo ekonomije sprovodi aktivnosti na uspostavljanju centralnog informacionog sistema koji je sadržao podatake Ministarstva prosvjete, Opštine Bar i Opštine Tivat namijenjene za potrebe testiranja CIS-a i isti do okončanja predmetne revizije nije bio funkcionalan. Od 2010. godine utvrđena je obaveza jedinica lokalne samouprave i velikih potrošača da vode informacione sisteme energetske efikasnosti.[60] Od jula 2016. godine ista obaveza važi i za organe državne uprave kao i obaveza svih subjekata javnog sektora da podatke o godišnjoj potrošnji energije i sprovođenju mjera energetske efikasnosti dostavljaju Ministarstvu ekonomije.

- Predmetnom revizijom je utvrđeno da Ministarstvo ekonomije nije imalo tačnu informaciju koliko subjekata javnog sektora je upostavilo informacioni sistem i nije imalo izvještaje o godišnjoj potrošnji i sprovedenim mjerama EE subjekata javnog sektora.

11. Sprovođenje mjera EE kod subjekata javnog sektora

11.1. **Državni organi**

Državni organi za koje se nakanada troškova za energiju plaća iz bužeta Crne Gore u obavezi su da upravljaju energijom u objektima ili djelovima objekata koje koriste.[61] Odnosno u obavezi su da:

- **Kontinuirano upravljaju energijom** pri čemu upravljanje energijom obuhvata više faza: početno uspostavljanje organizacije i infrastrukture i buduća poboljšanja, planiranje upravljanja energijom, izradu smjernica za zaposlene, monitoring/procjena, preduzimanje korektivnih aktivnosti, sistem izvještavanja, podizanje svijesti i obuka zaposlenih. Prvi korak u upravljanju energijom odluka rukovodioca da imenuje energetskog menadžera koji daje predlog za uspostavljanje sistema za upravljanje energijom.
- **Uspostave informacioni sistem** u cilju monitoringa potrošnje energije u objektima ili djelovima objekata;

[59] Član 13 Zakona o energetskoj efikasnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 029/10 od 20.05.2010, 040/11 od 08.08.2011).
[60] Član 14 i član 20 Zakona o energetskoj efikasnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 029/10 od 20.05.2010, 040/11 od 08.08.2011).
[61] Član 10 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).

- **Podnose podatke i informacije Ministarstvu ekonomije** o godišnjoj potrošnji energije.
- **Pripremaju godišnje planove poboljšanja EE** i dostavljaju ga Ministarstvu ekonomije. Navedena obaveza za državne organe važi od 2016. godine.

Kako bi se revizijom utvrdilo u kojoj mjeri državni organi sprovode osnovne zahtjeve EE, uzorkom revizije su obuhvaćena četiri organa koja su na kraju 2015. godine ostvarivala 82,14% izdataka za energiju koji su izdvojeni iz budžeta Crne Gore za tu namjenu, i to: Ministarstvo pravde, Ministarstvo odbrane, Uprava za imovinu i Ministarstvo prosvjete.

- Predmetnom revizijoom, na osnovu dostavljene dokumentacije, od strane ministarstava i Uprave za imovinu, utvrđeno je da **nijedan od navedenih organa u potpunosti ne ispunjava osnovne zahtjeve energetske efikasnosti** utvrđene Uputstvom o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje[62].

Tabela 9: Pregled obaveza državnih organa obuhvaćenih uzorkom revizije u oblasti energetske efikasnosti

Obaveza državnog organa	Ministarstvo pravde	Ministarstvo odbrane	Uprava za imovinu	Ministarstvo prosvjete
Imenovano lice odgovorno za kontinuirano upravljanje energijom	DA	DA	NE	DA
Uspostavljen informacioni sistem potrošnje energije	NE	NE	NE	NE
Izvještava Ministarstvo ekonomije o potrošnji energije	NE	NE	NE	NE
Pripremilo godišnji plan poboljšanja EE za 2016. g.	NE	DA	DA	DA

Ministarstvo pravde je za poslove energetskog menadžmenta odredilo lice koje je raspoređeno na radno mjesto savjetnik I - komercijalista u Službi za finansijske poslove i koje poslove komercijaliste obavlja puno radno vrijeme. Ministarstvo prosvjete je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta predvidjelo radno mjesto samostalni savjetnik III za investiciono održavnje kome su, između ostalog, povjereni poslovi upravljanja energijom i sprovođenje mjera EE[63].

[62] "Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015.

[63] U skladu sa Pravilnikom samostalni savjetnik III za investiciono održavanje Ministarstva prosvjete prati upravljanje energijom u objektima ili djelovima objekata koje koriste i za koje se naknada troškova za energiju plaća iz budžeta Crne Gore, odnosno budžeta jedinice lokalne samouprave i da vodi informacioni sistem energetske efikasnosti. Učestvuje u izradi investiciono-tehničke dokumentacije za razvoj projektovanja, izgradnju, rekonstrukciju, adaptaciju i opremanje, vrši neposredan uvid u stanje objekata, prostora i
opreme u ustanovama iz oblasti prosvjete; u saradnji sa savjetnicima za predškolsko, osnovno, srednje opšte, srednje stručno, obrazovanja lica sa posebnim obrazovnim

U periodu vršenja revizije, Ministarstvo odbrane je rasporedilo lice[64] na radno mjesto Samostalni savjetnik I u Direkciji za infrastrukturu koje je odgovorno za kontinuirano upravljanje energijom u Ministarstvu.

Lica koja su određena kao energetski menadžeri u Ministarstvu pravde i Ministarstvu prosvjete nijesu pohađala obuke iz oblasti energetskog menadžmenta, organizovane od strane Ministarstva ekonomije i/ili drugih organizacija.

Državni revizor je utvrdio da nijedan od navedenih organa nije uspostavio informacioni sistem energetske efikasnosti u cilju praćenja potrošnje energije objekata ili djelova objekata za koje se naknada troškova za energiju plaća iz njihovog budžeta.

Državni revizor je utvrdio da nijedan od navedenih organa ne podnosi podatke i informacije o godišnjoj potrošnji energije Ministarstvu ekonomije.

Prema obavezi utvrđenoj za 2016. godinu Ministarstvo odbrane, Uprava za imovinu i Ministarstvo prosvjete su dostavili Ministarstvu ekonomije plan poboljšanja EE. Ministarstvo pravde istu obavezu nije izvršilo.

11.2. Lokalne samouprave

Poseban dio obaveza koje se odnose na sprovođenje mjera EE odnosi se na jedinice lokalne samouprave, koje su o obavezi da upravljaju energijom u objektima ili djelovima objekata koje koriste i za koje se naknada troškova za energiju plaća iz budžeta jedinice lokalne samouprave i da vode informacioni sistem EE. Obaveza sprovođenja i planiranja mjera EE utvrđena je 2010. godine i važi za sve jedinice lokalne samouprave.

Jedinice lokalne samouprave prilikom planiranja i sprovođenja mjera EE treba da:

- **Usvoje Program za poboljšanje energetske efikasnosti za period od tri godine.** Zakonom o energetskoj efikasnosti određen je sadržaj programa, a obrazac Programa definisan Smjernicama za sprovođenja mjera EE;
- **Usvoji godišnji plan poboljšanja EE** koji treba da se usvoji prije izrade budžeta;
- **Izvještava Ministarstvo** ekonomije o sprovođenju mjera iz godišnjeg plana;
- **Upravlja energijom** u objektima u kojima jedinice lokalne samouprave obavljaju funkcije uvođenjem energetskog menadžmenta;

potrebama, pravi godišnji plan ulaganja u objekte i opremu; pribavljanja saglasnosti, rješenja, dozvole nadležnih organa i institucija, organizovanja i koordinacije rada tehničke kontrole dokumentacije i tehničkih pregleda objekata; primopredaje; obavljaadministrativne i stručne poslove za program investicija i učestvuje u predlaganju mera za unaprijeđenje stanja u ovoj oblasti; učestvuje u planiranju godišnjeg budžeta Ministarstva; učestvuje u planiranju, izradi obradi finansijskih podataka Kapitalnog budžeta; priprema izvještaje o stepenu realizacije investicija u oblasti prosvjete; učestvuje u sprovođenju postupaka javnih nabavki za oblast investicija; obavlja i druge poslove po nalogu pretpostavljenog.

[64] Rješenje o određivanju službenika koji će obavljati poslove energetskog menadžera broj: 80702-5150/17-2 od 06.06.2017. godine.

- **Uspostavi informacioni sistem** u cilju praćenja potrošnje energije u objektima koje jedinice lokalne samouprave koriste za obavljanje djelatnosti.
- **Dostavlja podatke i informacije o godišnjoj potrošnji energije** Ministarstvu ekonomije

U postupku vršenja revizije od 6 jedinica lokalne samouprave potraživana je dokumentacija koja se odnosi na realizaciju navedenih aktivnosti u oblasti planiranja i sprovođenja mjera EE, i to: Glavni grad-Podgorica, Opština Nikšić[65], Opština Budva[66], Opština Herceg Novi, Opština Bar i Opština Pljevlja.

- Predmetnom revizijom utvrđeno da pet od šest jedinica lokalne samouprave obuhvaćenih uzorkom, do okončanja predmetne revizije, **nije ispunjavalo** niti jedan od zahtjeva iz oblasti planiranja i sprovođenja mjera EE koji su utvrđeni Uputstvom o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje[67].

Tabela 10: Pregled obaveza jedinica lokalne samouprave u oblasti planiranja i sprovođenja mjera EE

	Glavni grad - Podgorica	Opština Nikšić	Opština Budva	Opština Herceg Novi	Opština Bar	Opština Pljevlja
Usvaja trogodišnji program poboljšanja EE	DA/NE	NE	NE	NE	NE	NE
Usvaja godišnji plan poboljšanja EE	DA/NE	NE	NE	NE	NE	NE
Imenovano lice odgovorno za upravljanje energijom	NE	NE	NE	NE	NE[68]	NE
Uspostavljen informacioni sistem	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Dostavlja ME podatke o godišnjoj potrošnji energije	NE	NE	NE	NE	NE	NE

Glavni grad- Podgorica (Sekretarijat za planiranje i uređenje prostora i zaštitu životne sredine) je u decembru 2016. godine izradio Program poboljšanja energetske efikasnosti za period 2017-2019 i u februaru 2017.

[65]U postupku vršenja revizije Opština Nikšić nije dostavila izjašnjenje na utvrđeno činjenično stanje.
[66] U postupku vršenja revizije Opština Budva nije dostavila izjašnjenje na utvrđeno činjenično stanje.
[67] "Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015.
[68] Prema dostavljenom izjašnjenju Opštine Bar poslove energetskog menadžera obavljalo je lice koje više nije u radnom odnosu u Opštini i u toku je postupak određivanja lica koje će obavljati poslove energetskog menažera (dopis broj: 01-1557/1 od 23.06.2017. godine).

godine Plan mjera poboljšanja energetske efikasnosti za 2017. godinu. Oba dokumenta u momentu vršenja revizije nijesu bila formalno usvojena.

- Predmetnom revizijom je utvrđeno da Glavni grad - Podgorica do okončanja predmetne revizije **nije** imenovao energetskog menadžera, nije imao uspostavljen informacioni sistem i nije izvještavao Ministarstvo ekonomije o godišnjoj potrošnji energije.

Obaveza planiranja i sprovođenja mjera EE utvrđena je za sve jedinice lokalne samouprave 2010. godine. U periodu od 2010. godine do momenta okončanja revizije Ministarstvu ekonomije su planska dokumenta i izvještaje od njihovoj realizaciji dostavljale samo dvije opštine – Bar i Tivat. Ostale jedinice loklane samouprave u navedenom periodu nijesu dostavljale Ministarstvu ekonomije podatke o godišnjoj potrošnji energije.

- Ministarstvo ekonomije, do okončanja predmetne revizije **nije raspolagalo podacima** koliko jedinica loklane samouprave je imalo uspostavljen informacioni sistem.

11.3. Veliki potrošači (privredna društva)

Prilikom praćenja potrošnje energije i sprovođenja mjera EE posebnu kategoriju predstavlaju veliki potrošači energije. Veliki potrošač određen je kao privredno društvo čija je pretežna djelatnost u proizvodnom sektoru, sektoru trgovine i usluga i čija ukupna potrošnja primarne energije prelazi 10.000 MWh.[69] Potrošač energije utvrđuje ukupnu godišnju potrošnju primarne energije u skladu sa metodologijom koja je utvrđena od strane Ministarstva.

Veliki potrošač je obavezan da sprovodi mjere energetske efikasnosti na sličan način kao i drugi subjekti javnog sektora. Obaveza velikih potrošača u oblasti EE, između ostalog, podrazumijeva donošenje godišnjeg plana EE prema propisanom sadržaju koji dostavlja Ministarstvu ekonomije, realizaciju mjera iz godišnjeg plana i podnošenje izvještaja o sprovođenju plana EE, Ministarstvu ekonomije, obavezu da odredi jedno ili više lica koji su odgovorni za upravljanje energijom i o tome obavijeti Ministarstvo, vodi informacioni sistem potrošnje energije i dostavlja Ministarstvu podatke o godišnjoj potrošnji energije. Na osnovu dostavljenih prijava Ministarstvo ekonomije vodi evidenciju velikih potrošača.

- Predmetnom revizijom je utvrđeno da bez obzira što je kategorija velikih potrošača i njihove obaveze utvrđena 2010. godine[70] Ministarstvo ekonomije, do momenta vršenja revizije, **nije:**
  - imalo registar velikih potrošača i
  - raspolagalo dokumentacijom koja se odnosi na izvršenje obaveza velikih potrošača.

[69] Član 16 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).
[70] Član 20 Zakona o energetskoj efikasnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 029/10 od 20.05.2010, 040/11 od 08.08.2011).

Ministarstvo ekonomije, u postupku vršenja revizije, revizoru nije pružilo na uvid odgovarajuću dokumentaciju koja bi ukazivala da je postojla komunikacija Ministarstva i subjekata javnog sektora iz kategorije velikih potrošača.

12. Izvještavanje Vladi o realizaciji akcionih planova

Ministarstvo ekonomije je u akcionim planovima koje je dostavljalo na usvajanje Vladi identifikovalo niz problema koji su vezani za njihovu izradu i sprovođenje, a to su[71]:

- nedovoljni administrativni i stručni kapaciteti na državnom i lokalnom nivou;
- nedovoljna saradnja nadležnih tijela i koordinacija aktivnosti;
- izražen nedostatak integracije i razumijevanja energetske efikasnosti u pojedinim oblastima u nadležnosti drugih ministarstva;
- nedovoljna finansijska podrška od strane države za realizaciju APEE;
- izostanak energetskog menadžmenta;
- izostanak programa i planova energetske efikasnosti;
- neizvještavanje zakonom zaduženih subjekata o planiranim i sprovedenim EE mjerama; nedostatak podataka neophodnih za analizu stanja i vođenje politike u oblasti energetske efikasnosti;
- izostanak okvira za inspekcijsku kontrolu i dr.

Ministarstvo ekonomije godišnje izvještava Vladu o sprovođenju usvojenih akcionih planova[72] i Vlada je, do okončanja predmetne revizije, usvojila šest izvještaja o sprovođenju mjera iz akcionih planova o energetskoj efikasnosti.[73] Navedeni izvještaji dostavljeni Vladi na usvajanje takođe identifikuju okolnosti koje imaju uticaj na realizaciju mjera i aktivnosti iz akcionih planova, kao što su:

- Nedosledna primjena Zakona o energetskoj efikasnosti, posebno u dijelu izvještavanja Ministarstvu ekonomije.[74]
- Navodi da uspješna implementacija Akcionog plana energetske efikasnosti za period 2013-2015. godine zahtijeva daleko značajniju podršku (institucionalnu, kadrovsku, finansijsku), dosledniju

[71] Akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2013-2015; Ministarstvo ekonomije, novembar 2013. godine; strana 9 i Akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2016-2018; Ministarstvo ekonomije, jun 2016. godine; strana 10.

[72] Član 7 i član 10 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).

[73] Izvještaj o sprovođenju mjera APEE za 2010. godinu, usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore broj 03-2396 od 17. marta 2011. godine; Izvještaj o sprovođenju mjera APEE za 2011. godinu, usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore 22. marta 2012. godine; Izvještaj o sprovođenju APEE za 2012. godinu je sastavni dio APEE 2, koji je usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore broj: 08-2297/4 od 28. novembra 2013. godine; Izvještaj o sprovođenju mjera APEE za 2013. godinu, usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore broj 08-610/3 od 27. marta 2014. godine; Izvještaj o sprovođenju mjera APEE za 2014. godinu, usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore broj 08-610/3 od 2. aprila 2015. godine; Izvještaj o sprovođenju mjera APEE za 2015. godinu, usvojen Zaključkom Vlade Crne Gore 7. jula 2016. godine.

[74] Izvještaj o sprovođenju akcionog plana energetske efikasnosti za 2013. 2014. i 2015. godinu.

primjenu postojećeg pravnog okvira u oblasti energetske efikasnosti i aktivnije uključenje svih relevantnih subjekata prepoznatih Planom.[75]

- Međutim, bez obzira što je Ministarstvo ekonomije u akcionim planovima i izvještajima o sprovođenju mjera iz akcionih planova energetske efikasnosti identifikovalo barijere koje usporavaju/sprečavaju primjenu mjera energetske efikasnosti, Ministarstvo prilikom dostavljanja navedenih dokumenta na usvajanje Vladi nije dostavljalo predloge konkretnih zaključaka, čijom realizacijom bi se otklonili identifikovani nedostaci.

13. Intenziviranje komunikacije sa subjektima javnog sektora

U uslovima konstantnog povećanja tražnje za energijom i rastuće zabrinutosti za održivost i pouzdanost trenutne proizvodnje energije, obrazaca potrošnje i uticaja korišćenja fosilnih goriva na životnu sredinu pouzdano i blagovremeno praćenje nabavke i korišćenja energije postaje neophodno za ispravno donošenje odluka. Takav praćenje je moguće samo ukoliko postoji pozdrana i sveobuhvatna statistika potrošnje energije, koja se prikuplja na sistematičan način i koja se efektivno koristi.[76] Ukoliko ne postoje odgovarajući podaci to može voditi pogrešnim odlukama i aktivnostima, i kao posledicu može prouzrokovati veće troškove.[77]

- Predmetnom revizijom je utvrđeno da Ministarstvo ekonomije nije imalo dovoljno efikasnu komunikaciju sa subjektima javnog sektora na obezbjeđivanju dokumentacije koja bi obezbijedila odgovarajuću statističku osnovu za praćenje potrošnje energije i sprovođenja mjera energetske efikasnosti u javnom sektoru.

Ministarstvo ekonomije nema potpunu evidenciju broja organa državne uprave kojima se izdaci za energiju plaćaju iz budžeta Crne Gore i koji su dužni da upravljaju energijom, vode informacioni sistem energetske efikasnosti i dostavljaju podatke u centralni informacioni sistem energetske efikasnosti Ministarstva ekonomije. Do okončanja predmetne revizije, Ministarstvo ekonomije nije raspolagalo potpunim podatkom koliko organa državne uprave je imalo uspostavljen informacioni sistem energetske efikasnosti.

Od jedinica lokalne samouprave samo su opštine Bar i Tivat dostavljale programe poboljšanja energetske efikasnosti, odnosno samo opština Tivat izvještaj o sprovođenju plana energetske efikasnosti za 2014. i 2015. godinu. Ministarstvo ekonomije, do okončanja predmetne revizije, nije pružilo na uvid državnom revizoru odgovarajuću dokaznu dokumentaciju

[75] Izvještaj o sprovođenju akcionog plana energetske efikasnosti za 2013. 2014. i 2015. godinu.
[76] International Recommendations for Energy Statistics (IRES), United Nations New York, 2011; str. 1.
[77] Energy Efficiency Indicators: Fundamentals on Statistics- International Energy Agency; OECD/IEA 2014; strana 21.

koja ukazuje na komunikaciju Ministarstva ekonomije sa jedinicama lokalne samouprave na obezbjeđivanju zakonom određenih planova i programa.

Obaveza uspostavljanja i vođenja informacionog sistema potrošnje energije u objektima koje koriste za obavljanje djelatnosti organi lokalne samouprave, javne službe i javna preduzeća čiji je osnivač lokalna samouprava utvrđena je 2010. godine.

U momentu vršenja revizije, Ministarstvo ekonomije nije imalo tačan podatak o broju jedinica lokalne samouprave koje su uspostavile navedene informacione sisteme.

U postupku vršenja revizije, državnom revizoru nije pružena odgovarajuća dokumentacija koja bi ukazivala na komunikaciju Ministarstva ekonomije i subjekata iz kategorije velikih potrošača.

14. Nadzor i inspekcijski nadzor

Nadzor nad realizacijom obaveza organa državne uprave, jedinica loklane samouprave i velikih potrošača u oblasti energetske efikasnosti vrši Ministarstvo ekonomije, dok inspekcijski nadzor vrši organ uprave nadležan za poslove inspekcijskog nadzora.[78]

- Do okončanja predmetne revizije, u nadležnosti **Uprave za inspekcijske poslove - Tržišne inspekcije** bio je određen nadzor oznaka energetske efikasnosti uređaja za domaćinstvo[79], dok za ostale obaveze koje su utvrđene u oblasti energetske efikasnosti **nije bio utvrđen sistem inspekcijskog nadzora**.

Ministarstvo ekonomije strateškim dokumentima od usvajanja Zakona[80] 2010. godine nije predvidjelo uspostavljanje inspekcijskog nadzora u oblasti energetske efikasnosti.

U periodu vršenja revizije, predstavnici Ministarstva ekonomije i Uprave za inspekcijske poslove su, na sastanku sa ciljem razgraničenja nadležnosti inspekcija u sprovođenju nadzora u oblasti energetske efikasnosti, zaključili da je najracionalnije rješenje uspostavljanje posebne inspekcije u Upravi za inspekcijske poslove.[81]

[78] Član 51 i 52 Zakona o efikasnom korišćenju energije ("Službeni list Crne Gore", br. 057/14 od 26.12.2014, 003/15 od 21.01.2015).

[79] Član 3 Zakona o tržišnoj inspekciji ("Službeni list Crne Gore", br. 053/11 od 11.11.2011, 033/14 od 04.08.2014).

[80] Zakon o energetskoj efikasnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 029/10 od 20.05.2010, 040/11 od 08.08.2011).

[81] Zapisnik sa zaključcima sa sastanka od 16. marta 2017. godine, povodom razgraničenja nadležnosti inspekcija u sprovođenju nadzora nad Zakonom o efikasnom korišćenju energije; broj 602-27/2017-5 od 17.3.2017. godine.

III ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Državna revizorska institucija (DRI), nakon sprovedenog postupka revizije, utvrdila je da:

1) Realizacijom projekata energetske efikasnosi, koji su se do momenta vršenja revizije u najvećoj mjeri odnosili na rekonstrukciju objekata zdravstva i prosvjete, izvršeno je **poboljšanje energetskih karakteristika** 42 objekta i planirana je rekonstrukcija do 53 objekta javnog sektora. Rekonstrukcija navedenih objekata finansirana je na osnovu ugovora sa kreditorima u ukupnom iznosu do **46.593.135,76€.**

2) Do okončanja predmetne revizije nijesu bile uspostavljene institucionalne pretpostavke kako bi se moglao **kvantifikovati procenat uštede prosječne finalne potrošnje energije[82] u državi** (bez Kombinata aluminijuma Podgorica). Usljed toga, Ministarstvo ekonomije nije u mogućnosti da utvrdi da li je ostvaren prelazni indikativni cilj od 2% do kraja 2012. godine, koji je određen Strategijom razvoja energetike i prvim akcionim planom, kao ni 3% prosječnog iznosa finalne potrošnje energije koji je utvrđen Akcionim planom za period 2013-2015. godine.

3) Obaveza Ministarstva ekonomije koja se odnosi na uspostavljanje i vođenje informacionog sistema potrošnje energije u Crnoj Gori i prikupljanje podataka o potrošnji svih oblika energije utvrđena je 2010. godine. Do okončanja revizije **nije uspostavljena funkcionalna baza podataka** koja bi sadržala podatke o potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti na nivou javnog sektora.

4) Predmetnom revizijom je utvrđeno da Ministarstvo ekonomije nije imalo tačnu informaciju koliko subjekata javnog sektora je upostavilo informacioni sistem i **nije imalo izvještaje o godišnjoj potrošnji i sprovedenim mjerama** EE kod subjekata javnog sektora.

5) u postupku revizije, na osnovu dostavljene dokumentacije od strane ministarstava i Uprave za imovinu utvrđeno je da nijedan od subjekata revizije u potpunosti ne ispunjava osnovne zahtjeve energetske efikasnosti utvrđene **Uputstvom o mjerama energetske efikasnosti** i smjernicama za njihovo sprovođenje.

[82] Ministarstvo ekonomije je u 3. Akcionom planu energetske efikasnosti za period 2016-2018. godina sagledalo nivo ispunjenja prelaznih indikativnih ciljeva u 2012. i 2015. godini uštede na bazi sprovedenih mjera (metod „odozdo prema gore“), ali zbog razlika koje su se pojavile u energetskim bilansima u 2014. i 2015. godini nije bilo u mogućnosti da sprovede proračun ukupnih ušteda primjenom metoda „odozgo prema dolje“ u skladu sa Pravilnikom o metodologiji za utvrđivanje ušteda energije ("Sl. list Crne Gore", br. 22/16 od 31. marta 2016. godine).

6) Predmetnom revizijom utvrđeno da pet od šest **jedinica lokalne samouprave**, do okončanja predmetne revizije, nije ispunjavalo niti jedan od zahtjeva iz oblasti planiranja i sprovođenja mjera EE koji su utvrđeni Uputstvom o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje.
Jedinice lokalne samouprave do okončanja predmetne revizije nijesu:
- imenovale energetskog menadžera,
- imale uspostavljen informacioni sistem i
- izvještavale Ministarstvo ekonomije o godišnjoj potrošnji energije.

7) Ministarstvo ekonomije, do okončanja predmetne revizije nije raspolagalo podacima koliko **jedinica loklane samouprave** je imalo uspostavljen informacioni sistem.

8) Predmetnom revizijom je utvrđeno da bez obzira što je kategorija velikih potrošača i njihove obaveze utvrđena 2010. godine[83] Ministarstvo ekonomije, do momenta vršenja revizije, **nije imalo registar velikih potrošača** i nije raspolagalo dokumentacijom koja se odnosi na izvršenje obaveza velikih potrošača.

9) Ministarstvo ekonomije u akcionim planovima i izvještajima o sprovođenju mjera iz akcionih planova energetske efikasnosti identifikovalo je barijere koje usporavaju/sprečavaju primjenu mjera energetske efikasnosti, ali prilikom dostavljanja navedenih dokumenta na usvajanje Vladi nije dostavljalo **prijedloge konkretnih zaključaka**, čijom realizacijom bi se otklonili identifikovani nedostaci.

10) Predmetnom revizijom je utvrđeno da Ministarstvo ekonomije nije imalo dovoljno **efikasnu komunikaciju** sa subjektima javnog sektora na obezbjeđivanju dokumentacije koja bi omogućila odgovarajuću statističku osnovu za praćenje potrošnje energije i sprovođenja mjera energetske efikasnosti u javnom sektoru.

11) Do okončanja predmetne revizije, u nadležnosti Uprave za inspekcijske poslove - Tržišne inspekcije bio je određen nadzor oznaka energetske efikasnosti uređaja za domaćinstvo, dok za ostale obaveze koje su utvrđene u oblasti energetske efikasnosti **nije bio utvrđen sistem inspekcijskog nadzora**.

[83] Član 20 Zakona o energetskoj efikasnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 029/10 od 20.05.2010, 040/11 od 08.08.2011).

IV OCJENA I PREPORUKE

Na bazi sprovedene revizije i utvrđenog činjeničnog stanja, a po obezbjeđenom izjašnjenju subjekata revizije, u skladu sa čl. 44 Zakona o Državnoj revizorskoj insituciji i čl. 45 Poslovnika DRI, nadležni Kolegijum DRI u sastavu: dr Branislav Radulović (član Senata – rukovodilac Kolegijuma) i g. Nikola Kovačević (član Senata – član Kolegijuma), na sjednici Kolegijuma DRI održanoj 26.06.2017. godine godine usvojio je:

KONAČAN IZVJEŠTAJ

o reviziji uspjeha

Energetska efikasnost u institucijama javnog sektora[84]

Državna revizorska institucija (DRI), nakon sprovedenog postupka revizije, utvrdila je da **subjekti revizije nijesu dovoljno efikasno** preduzeli mjere iz svoje nadležnosti na uspostavljanju energetske efikasnosti u javnom sektoru i **nijesu u dovoljnoj mjeri obezbjedili** ispunjavanje propisanih obaveza utvrđenih zakonom, drugim aktima i strateškim dokumentima.

- **Ministarstvo ekonomije** nije bilo u dovoljnoj mjeri efikasno u uspostavljanju sistema energetske efikasnosti u javnom sektoru u dijelu uspostavljanja energetskog menadžmenta i centralnog informacionog sistema, usljed čega nije moguće izvršiti mjerenje ušteta potrošnje energije na nivou javnog sektora, lokalne samouprave i velikih potrošača.
- **Ministarstvo pravde**, **Ministarstvo odbrane**, **Ministarstvo prosvjete**, **Uprava za imovinu** kao i **opštine Podgorica**, **Nikšić**, **Budva**, **Herceg Novi**, **Bar** i **Pljevlja** nijesu bili dovoljno efikasni u ispunjavanju osnovnih zahtjeva energetske efikasnosti, koje su određene Uputstvom o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje.

U cilju poboljšanja sistema energetske efikasnosti u javnom sektoru DRI izdaje sljedeće:

PREPORUKE

Ministarstvo ekonomije treba da:

1. Kontinuirano pruža pomoć i efikasnije koordinira uspostavljanje funkcionalnog energetskog menadžmenta kod subjekata u javnom sektoru.
2. U cilju ekonomičnijeg upravljanja resursima u javnom sektoru Ministarstvo ekonomije treba da preispita mogućnost uvođenja centralizovanog sistema upravljanja energijom za određeni broj organa državne uprave sa manjim brojem centara troškova energije.

[84] Izvještaj o reviziji uspjeha „Energetska efikasnost u institucijama javnog sektora“ rezultat je **paralelne revizije Državnog ureda za reviziju Republike Hrvatske i Državne revizorske institucije Crne Gore.**

3. Uspostavi objedinjenu, pouzdanu i funkcionalnu bazu podataka i prati potrošnju energije u javnom sektoru. Navedena baza podataka treba da bude osnov za donošenje odluka o aktivnostima koje treba sprovoditi u oblasti energetske efikasnosti na način koji omogućava mjerenje ostvarenih ušteda energije;
4. Intenzivira komunikaciju sa svim subjektima javnog sektora i velikim privrednim društvima koji su u obavezi da sprovode mjere energetske efikasnosti, naročito u dijelu izvršavanja planiranih obaveza i izvještavnja o potrošnji energije.
5. Prilikom izrade akcionih planova i izvještaja o sprovođenju mjera iz akcionih planova Vladi dostavlja predlog konkretnih preporuka preporuka za unapređenje sistema energetske efikasnosti i prati realizaciju usvojenih zaključaka.
6. Obezbijedi realizaciju obaveza subjekata javnog sektora u oblasti energetske efikasnosti kroz normativno uređenje i preciziranje nadležnosti za uspostavljanje inspekcijskog nadzora u saradnji sa Upravom za inspekcijske poslove u oblasti energetske efikasnosti.

Ministarstvo pravde treba da:

1. Uspostavi i vodi informacioni sistem energetske efikasnosti za objekte ili djelove objekata koje koristi i za koje se naknada troškova plaća iz budžeta Crne Gore.
2. Podatke o godišnjoj potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti dostavi u Centralni informacioni sistem Ministarstva ekonomije.
3. Priprema godišnje planove poboljšanja energetske efikasnosti i iste dostavlja Ministarstvu ekonomije.

Ministarstvo odbrane treba da:

1. Uspostavi i vodi informacioni sistem energetske efikasnosti za objekte ili djelove objekata koje koristi i za koje se naknada troškova plaća iz budžeta Crne Gore
2. Podatke o godišnjoj potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti dostavi u Centralni informacioni sistem Ministarstva ekonomije.

Uprava za imovinu treba da:

1. Imenuje lice koje koje će obavljati poslove energetskog menadžera i biti odgovorno za kontinuirano upravljanje energijom;
2. Uspostavi i vodi informacioni sistem energetske efikasnosti za objekte ili djelove objekata koje koristi i za koje se naknada troškova plaća iz budžeta Crne Gore
3. Podatke o godišnjoj potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti dostavi u Centralni informacioni sistem Ministarstva ekonomije.

Ministarstvo prosvjete treba da:

1. Uspostavi i vodi informacioni sistem energetske efikasnosti za objekte ili djelove objekata koje koristi i za koje se naknada troškova plaća iz budžeta Crne Gore
2. Podatke o godišnjoj potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti dostavi u Centralni informacioni sistem Ministarstva ekonomije.

Opština Podgorica, Opština Nikšić, Opština Budva, Opština Herceg Novi, Opština Bar, Opština Pljevlja i druge jedinice lokalne samouprave treba da:

1. Donose trogodišnje programe poboljšanja energetske efikasnosti i iste dostavljaju Ministarstvu ekonomije radi davanja mišljenja o usklađenosti sa akcionim planom.
2. Prema usvojenom trogodišnjem programu donose godišnje planove poboljšanja energetske efikasnosti i izvještavaju Ministarstvo ekonomije o realizaciji istih.
3. Imenuju lice koje koje će obavljati poslove energetskog menadžera i biti odgovorno za kontinuirano upravljanje energijom;
4. Uspostave i vode informacioni sistem energetske efikasnosti za objekte ili djelove objekata koje koristi i za koje se naknada troškova plaća iz budžeta jedinice loklane samupuprave
5. Podatke o godišnjoj potrošnji energije i sprovedenim mjerama energetske efikasnosti dostavi u Centralni informacioni sistem Ministarstva ekonomije.

Nadležni Kolegijum DRI utvrdio je da karakter nalaza u predmetnoj revizije nalaže:

- da subjekti revizije, do 31.07.2017. godine, dostave Državnoj revizorskoj instituciji plan aktivnosti za realizaciju preporuka koji sadrži mjere, nosioce aktivnosti i rokove.
- da **subjekti revizije**, u skladu sa čl. 15 Zakona o Državnoj revizorskoj instituciji, u roku od 6 mjeseci od dana prijema konačnog Izvještaja o reviziji **izvijeste DRI o preduzetim radnjama po izrađenim i dostavljenim preporukama.**

Rukovodilac Kolegijuma DRI
dr Branislav Radulović

_____

Senator DRI

Prilog 1: Učešće površine poslovnih prostora koji se koristi za potrebe državnih organa u ukupnoj površini koja se koristi u komercijalne svrhe u zemljama Južne i Istočne Evrope prema Izvještaju UNECE[85]

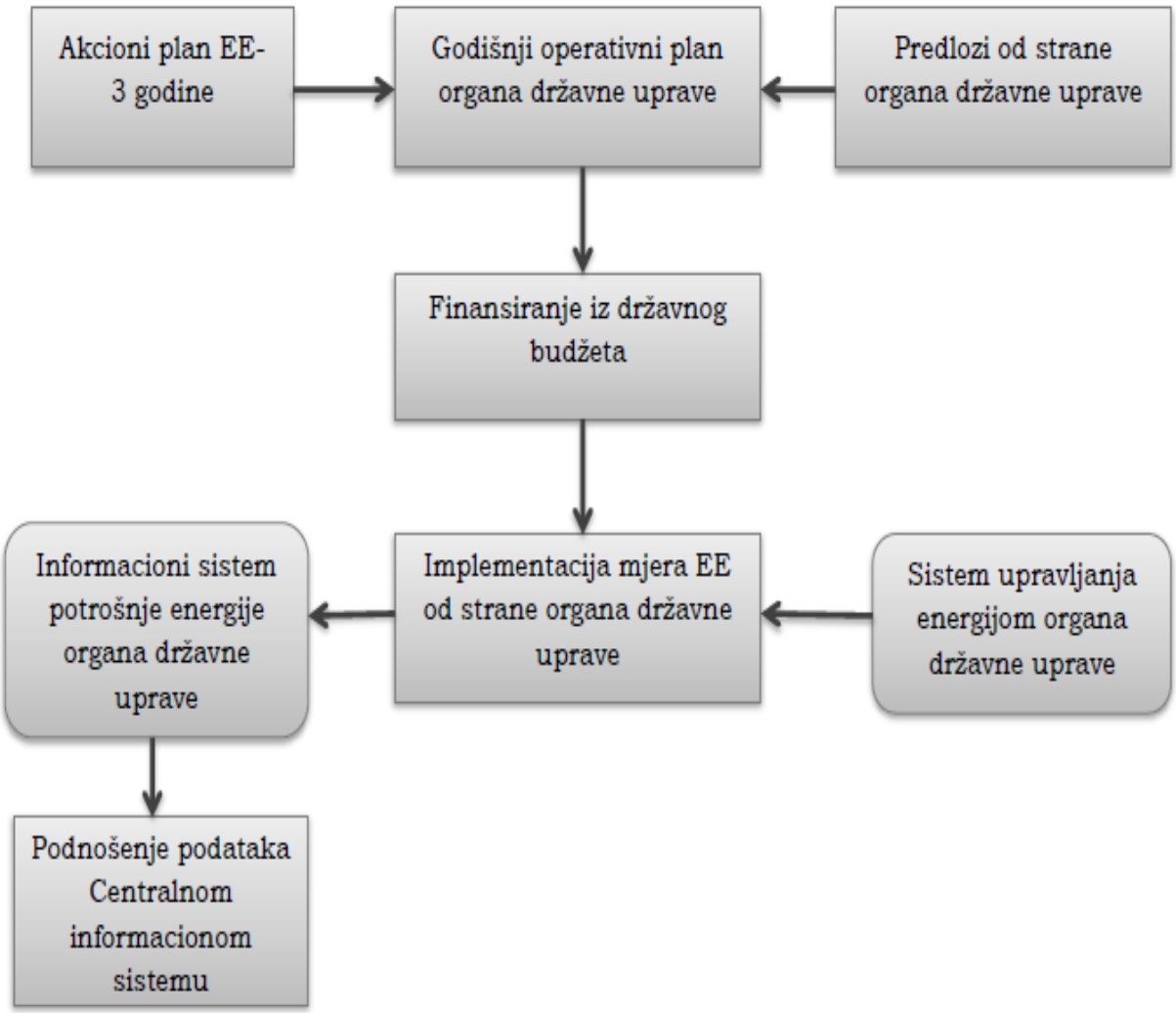
	Ukupni prostor koji se koristi u komercijalne svrhe[86] (m2)	Prostori koji koristi javni sektor u odnosu na prostor koji se koristi u komercijalne svrhe (%)	Prostor koji koriste državni organi kao procenat prostora koji se koristi u komercijalne (%)
Albanija	16.348.000	52%	13%
Bosna i Hercegovina	15.890.000	47%	21%
Makedonija	8.483.400	27%	11%
Moldavija	6.544.900	92%	30%
Crna Gora	**4.893.615**	**70%**	**37%**
Srbija	53.152.000	49%	20%
Ukraina	115.725.700	94%	28%

[85] UNECE RENEWABLE ENERGY STATUS REPORT 2015, strana 46.
[86] Ukupna površina obuhvata javne i privatne objekte.

Prilog 2: Važeći pravni okvir u oblasti EE

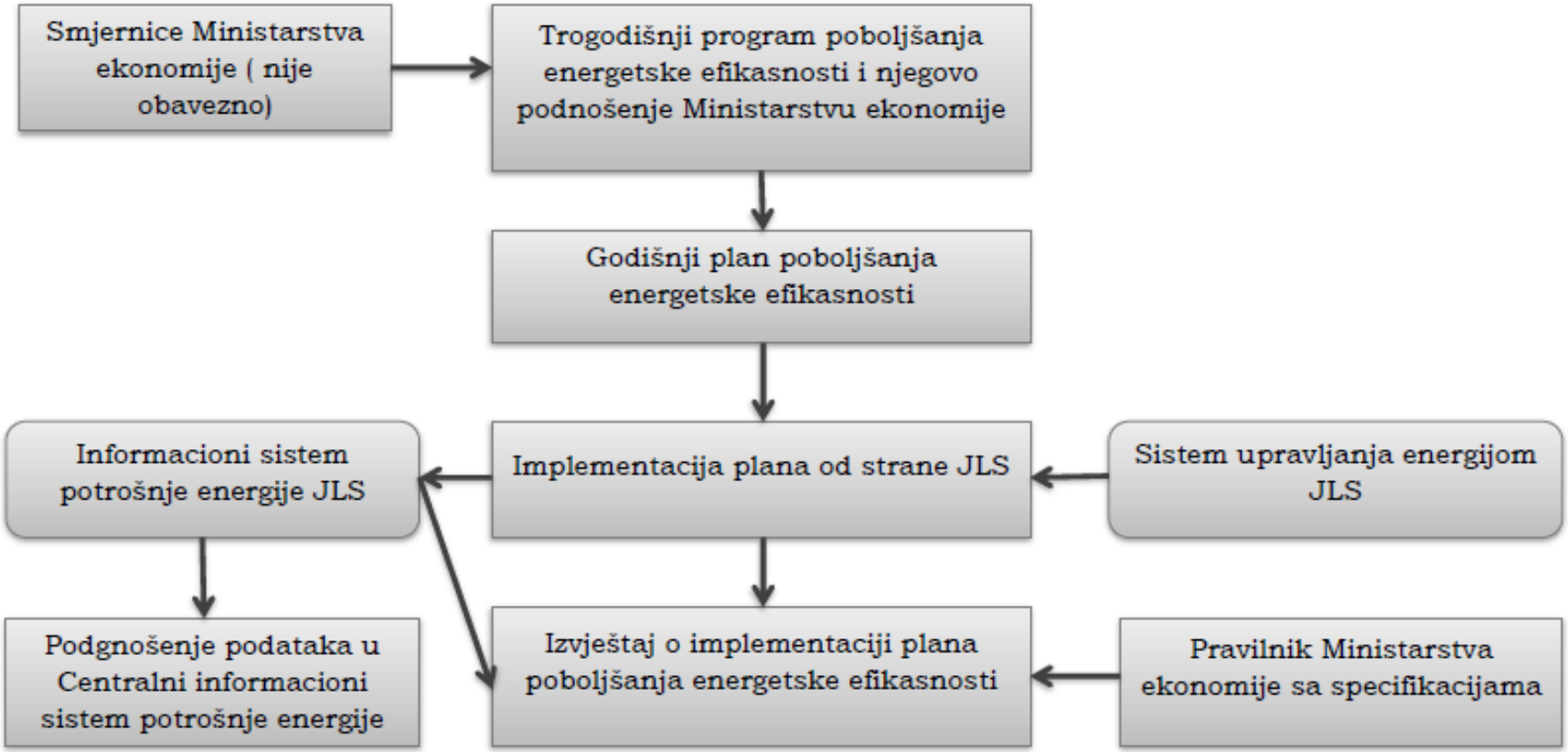
1. Zakon o efikasnom korišćenju energije *("Službeni list Crne Gore", br. 057/ 14, 003/ 15);*
2. Odluka o utvrđivanju indikativnog cilja poboljšanja energetske efikasnosti *("Službeni list Crne Gore", br. 048/ 11)*;
3. Uputstvo o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje ("Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015);
4. Uredba o rekonstrukciji službenih zgrada ("Službeni list Crne Gore", br. 009/16 od 11.02.2016);
5. Pravilnik o sadržaju godišnjeg operativnog plana poboljšanja energetske efikasnosti i izvještaja o sprovođenju plana *("Službeni list Crne Gore", br. 008/ 16*);
6. Pravilnik o sadržaju programa i plana poboljšanja energetske efikasnosti jedinice lokalne samouprave i izvještaja o sprovođenju plana *("Službeni list Crne Gore", br. 073/ 15).*
7. Pravilnik o metodologiji za utvrđivanje godišnje potrošnje primarne energije, sadržaju plana i izvještaja o sprovođenju plana za poboljšanje energetske efikasnosti velikog potrošača *("Službeni list Crne Gore", br. 073/ 15 od 23.12.2015);*
8. Pravilnik o informacionim sistemima energetske efikasnosti i načinu unošenja podataka *("Službeni list Crne Gore", br. 073/ 15)*;
9. Pravilnik o minimalnim zahtjevima energetske efikasnosti zgrada *("Službeni list Crne Gore", br. 075/ 15*);
10. Pravilnik o sadržaju elaborata energetske efikasnosti zgrada *("Službeni list Crne Gore", br. 047/ 13);*
11. Pravilnik o metodologiji za utvrđivanje stepena energetske efikasnosti u postupku javne nabavke *("Službeni list Crne Gore", br. 009/ 16*);
12. Pravilnik o vrsti proizvoda koji utiču na potrošnju energije za koje je obavezno označavanje energetske efikasnosti *("Službeni list Crne Gore", br. 075/ 15);*
13. Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti električnih sijalica i svjetiljki *("Službeni list Crne Gore", br. 074/ 16*);
14. Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti uređaja za klimatizaciju *("Službeni list Crne Gore", br. 075/ 15).*
15. Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti televizora ("*Službeni list Crne Gore", br. 074/ 16*);

Prilog 3: Pregled obaveza organa državne uprave u oblasti planiranja i izvještavanja o energetskoj efikasnosti[87]



[87] Uputstvo o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje ("Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015).

Prilog 4: Pregled obaveza jedinica lokalne samouprave u oblasti planiranja i izvještavanja o energetskoj efikasnosti[88]



[88] Uputstvo o mjerama energetske efikasnosti i smjernicama za njihovo sprovođenje ("Službeni list Crne Gore", br. 073/15 od 23.12.2015).